

**TRAKŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS VIEŠOJI BIBLIOTEKA
TILTŲ FILIALAS**

ELENA ŽILINSKIENĖ

**TILTŲ KAIMO ISTORIJA
(XVII-XXa.)**

TILTAI, 2000

Pratarmė

Darbas parengtas remiantis bibliotekoje sukauptais rašytiniais šaltiniais ir Tiltų kaimo gyventojų prisiminimais, kurių dauguma iš šio amžiaus. Daug datų pateikta taip, kaip jas atsimena gyventojai, kaimo istorijos žinovai. Aprašytas kaimo kūrimasis, pažymėti vietovardžiai, pateikta istorinė geografinė charakteristika, kaimo būklė XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, lenkų okupacijos ir antrojo pasaulinio karo metais. Surinkta medžiaga apie kolūkių kūrimąsi, ūkininkavimą Nepriklausomoje Lietuvoje, girininkijos darbus. Atskirą skyrių sudaro materialinė kultūra: žemdirbystė, ūkio darbai, apranga, apavas, maistas.

Darbas bus tęsiamas, redaguojamas ir papildomas.

E.Žilinskienė

TILTAI, kaimas Rūdiškių seniūnijoje, Trakų rajone, 6 km į šiaurę nuo Valkininkų, 4,5 km į pietus nuo Klepočių. Jį supa Žvingeliškių ir Tiltų miškai. Kaimas įsikūręs Dainavos žemumos šiaurės rytų pakraštyje, prie jo šiaurėje ir vakaruose šliejasi Dzūkų aukštuma. Per kaimą teka Geluža.

Aplinkiniai kaimai – Kalviai, Lieponys, Klepočiai, Vaikšteniai, Dargužiai, Valkininkų miestelis žinomi nuo XIV-XV a.

Tiltai įkurti XVIII a. viduryje. Minimai 1777 m. istoriniuose šaltiniuose: 7 sodybos, 50 gyventojų. 1838 m. – 9 sodybos, 1848 m. – 23 sodybos, karčiama, 151 gyventojas, 1858 m. – 26 sodybos, 223 gyventojai, 1907 m. – 46 sodybos, 345 gyventojai.

Po II pasaulinio karo vakarinėje pusėje kūrėsi kolūkio gyvenvietė. 1959 m. gyveno 314, 1970 m. – 317, 1979 m. – 236, 1997 m. – 306 gyventojai. 2000 m. gyvena 268 gyventojai, yra 107 sodybos.

Yra pradinė mokykla (nuo 1922 m.), girininkija (nuo 1962 m.), kultūros namai (nuo 1962 m.), biblioteka (nuo 1964 m.), paštas (nuo 1976 m.)

Tiltai – kultūros vertybė, vietinės reikšmės liaudies architektūros paminklas, tankaus užstatymo režinis gatvinis kaimas. Yra 7 paminklinės sodybos, 33 paminkliniai pastatai: 13 pirklių, 6 svirnai, 4 tvartai, 7 kluonai, 1 pirtis, 1 sandėlis su rūšiais, 1 rūsys.

Tiltų kaime kaip ir visuose aplinkiniuose kaimuose nuo seno gyvena dzūkai, kalbantys gražia dzūkų kalba. Nuo pat įsikūrimo kaimas priklauso Valkininkų parapijai.

BENDROJI GEOGRAFINĖ ISTORINĖ CHARAKTERISTIKA

Tuo metu, kai prie Gelužos upelio jau šimtmečius skaičiavo Vaikštenių ir Klepočių kaimai, o prie Spenglos – Lieponys ir Kalviai, toliau į pietus, Valkininkų link, buvo miškingas, pilnas išvartų negyvenamas kraštas. Čia augo šimtamečiai ažuolai, eglės, pušys, miškuose staugė vilkai, slampinėjo meškos. Aplink telkšojo balos, buvo labai klampi, šaltiniuota, sunkiai prieinama vieta.

Pasakojama, kad laukuose dirbę žmonės, ėjo atsinešti iš Gelužos upelio vandens, pasiklydo ir nežinojo, kaip grįžti iš balų ir miško.

Istorikai kaimo pavadinimą kildina nuo tilto per Gelužos upelį, kuris buvo išgrįstas kelyje iš Valkininkų į Klepočius. 1641 m. Valkininkų karališkųjų girių aprašyme Valkininkų girioje minimas kvartalas – Naujasis tiltas. Per jį iš miško buvo gabenama mediena į Valkininkų dvarui priklausančias geležies lydymo, kalimo, patrankų liejimo įmones, buvusias aplinkiniuose kaimuose. Kaimo tuo metu dar nebuvo. Pirmiausia buvo iškirsti miškai prie tilto.

Manoma, kad kaimas įsikūrė prieš 250 metų. Aukštesnėje vietoje, ant didesnės salos, pasistatė pirkią pirmas kaimo gyventojas Vilkišius, o netrukus įsikūrė dar trys Vilkišiai, miško kirtėjai. Dar vėliau pirkią pasistatė ir kiti kaimo gyventojai. Įsikūrė dešimt pirkių, atsirado kitokių pavardžių: Matkevičių, Verseckų, Kairių, Andriulionių, Kaziukonių, Rūstelių, kurios išliko iki šių dienų. Kaimas kūrėsi

kirtimuose, daugėjo pirkių, pirkia prie pirkios, kol susidarė gatvinis kaimas. Matininkai gyventojams atrėžė po du valakus žemės su mišku, iš viso 20 valakų. Kai išmatavo žemes, liko laisvų plotų prie Žvingeliškių. Kaimo gyventojai jų atsisakė, o Dėgsnių kaimo žydai administratoriui supylė nustatytą avižų bačkų kiekį ir pasiėmė laisvas žemes.

Pirmiausia gyventojai įsikūrė šiaurinėje kaimo dalyje, čia pirkios buvo statomos iš abiejų gatvės pusių. Vėliau imta kurtis pietinėje kaimo dalyje, pirkios statytos tik vienoje rytų pusėje, vėliau namus surentė ir vakarinėje gatvės pusėje. Kaimavietė išliko nepakitusi iki XIX a. pabaigos, kai prasidėjo valakų dalijimasis tarp įpėdinių.

Baudžios metais Tiltai buvo karališkasis kaimas, jame gyveno laisvieji valstiečiai, kurie nėjo lažo, o Valkininkų dvarui duoklę mokėjo pinigais. Panaikinus baudžios, už paskirtą žemę ūkininkai turėjo mokėti išperkamuosius mokesčius.

Nuo XIX a. pabaigos iki Antrojo pasaulinio karo išaugo sodybų skaičius. Šiaurinėje pusėje nuo 7 sodybų padidėjo iki 24, pietinėje pusėje – nuo 17 iki 27. Kaimas kūrėsi palei Gelužos upelį, o kadangi buvo labai klampi, pelkėta vieta, namus statė aukštesnėse vietose – ant salelių, praėjimui klojo tiltelius iš rąstelių. Pradedant mediniu tiltu per Gelužos upelį, tais tiltais tilteliais buvo nukloti visi keliai ir takeliai. Senieji kaimo gyventojai mano, kad nuo to ir kilo kaimo pavadinimas.

Kairėje Gelužos upelio pusėje įsikūrusiame kaime XX a. pradžioje buvo 46 sodybos. Viename gale prasidėjo Antano ir Simono Kairių namais, kitame baigėsi Jono Babravičiaus ir Kristupo Kaziukonio sodybomis. Toliau nuo kaimo rytų pusėje buvo Stasio Kairio sodyba.

Kaimo gatvė. 2000 m.

Dešinėje upelio pusėje pirmieji namai iškilo po karo – 1945 m. Namus pasistatė Petras Verseckas, vėliau Juozas Radžius, Pranas Verseckas, Stasys Peciukonis. 1962 m. buvo pastatytas dviaukštis kultūros namų pastatas, 1963 m. – dviaukštis girininkijos pastatas. Prie kelio į Lieponis – 3 plytiniai namai. 1971 m. pastatytas dviejų aukštų mūrinis mokyklos pastatas.

Kitoje kelio pusėje buvę gamybiniai ūkiniai pastatai nugriauti, visi gyvulininkystės kompleksai, garažas, sandėliai, daržinės, lentpjūvė įrengti už kaimo į Naujienuų pusę.

1978 m. pastatytas kompleksinis parduotuvės ir valgyklos pastatas. 1980 m. pastatyti pirmieji šeši Alytaus statybos kombinato surenkamieji skydiniai namai, 1985 m. – dar 10 tokio tipo gyvenamųjų namų, 1991 m. – penki (kartu su dviem plytų namais) išsidėstyti žiedu. Visi statyti kolūkio lėšomis, o atgavus Lietuvai nepriklausomybę privatizuoti už investicinius čekius.

Alytaus statybos kombinato surenkamųjų gyvenamųjų namų kvartalas

1990 m. pastatytas vaikų darželis, vos pusantro mėnesio veikęs dėl netinkamos šildymo sistemos. Jį privatizavo Petras Armalis. Taip pat dėl netinkamo šildymo iki galo nebuvo sutvarkyta raudonų plytų mūro kolūkio pirtis. Trumpai veikusi buvo parduota Kęstučiui Matkevičiui.

Namai buvo statomi ir pagrindinėje kaimo gatvėje. Šiauriniame krašte gatvė išsiskyrė į dvi puses: link *Prūdo* ir į Naujienuų pusę, pietiniame – į *Krages* ir į *Salą*.

Kaimo kapinės. 2000m.

Šiaurinėje kaimo pusėje ant kalnelio yra kaimo kapinės. Anksčiau buvo mažesnės, aptvertos medine tvora, apaugusios alyvų krūmais, nelabai prižiūretos. Vėliau praplėstos, aptvertos vieline tvora, alyvos iškirstos, paliktos senos pušys. Iš senovinių paminklų liko tik vienas medinis kryžius ir keletas akmenų paminklų. Yra anksčiau statytų cementinių, paskutinais dešimtmečiais – daug šlifoto akmenų paminklų. Čia palaidoti „Geležinio vilko“ rinktinės partizanai, žuvę 1945 m. Pagelučio kaime.

Tiltų kapinėse laidojami ir Naujienų kaimo gyventojai. Nuo kapinių kalnelio atsiveria viso Tiltų kaimo ir apylinkių iki Valkininkų panorama.

Per kaimą tekanti *Geluža* – dešinysis Merkio intakas, 15 km ilgio, tekėjo iš už Vaikštenių kaimo, iš žemės versmės trykštančio šaltinėlio. Jos vanduo, maitinamas geležingų šaltinių, šaltas kaip geležis, neužšąla net žiemą, skaidrus, sraunus, švarutėlis. Pats didžiausias sruvo iš versmės netoli malūno, todėl buvo vadinamas Malūno šaltiniu. Užtvenkus Gelužos upelį, šis ir kiti šaltinėliai įsiliejo į tvenkinio vandenį. Tik pora mažų šaltinėlių sruvena vakarų pusėje, šiapus užtvankos pylimo. Nors ir buvo sekus, iki melioracijos upelis buvo daug vandeningesnis, vingiuotas, apaugęs krūmais, pavasarį išsiliejantis iš krantų, pražystantis purienų, pupalaiškių, gegužraibių, pelkinio žinginio žiedais. Sekliu upeliu žmonės arkliais nuvažiuodavo į Valkininkų miestelį. Po melioracijos, 1963-1964 m. upelis buvo įleistas į tiesų kanalą, prarado savo tikrąjį vaizdą, gražius vingius, žalias pakrantes,

nusausintas jo pelkėtas slėnis tapo skurdus. Norint pasigrožėti daug vaizdingesne Geluža, reikia paeiti už Salos miško ir pakrantėmis pakeliauti link Valkininkų, kur ji įteka į Merkį.

1968-1971 m. per Gelužos upelį buvo supiltas pylimas, pastatyta užtvanka. Susikaupęs vanduo sudaro nemažą tvenkinį, kuris puošia Tiltų kaimo aplinką. Prie tvenkinio galima poilsiauti, maudytis, žvejoti. Jo krantus iš abiejų pusių supa pušų miškai. Tvenkinio gale tebeperi laukinės antys ir gulbės. Neretai pamatysi kaip paskui gražuolę gulbę plaukia pulkelis mažų gulbiukų. Nors ties kaimu Geluža teka siaura vagele, tačiau ir čia nardo ondatros, o prie *Salos* miško bebrai stato užtvankas, antys peri ančiukus. Žiemą, kai kitur vandens telkiniai užšąla, čia jų suskrenda pulkai.

Gelužos tvenkinys. 2000 m.

Per kaimą vedė kelias iš Valkininkų į Rūdiškes per Klepočius šiaurės-pietų kryptimi. Vieškelis pro Valkininkus Vilnius-Varėna-Merkinė ėjo už 9 km, o vieškelis Vilnius-Lieponys-Varėna-Merkinė – už 4 km. 1862 m. per Klepočių kaimą buvo nutiestas geležinkelis, jungęs Sankt Peterburgą su Varšuva. 1915 m. caro kariuomenė išgrindė kelią į Valkininkus, o vokiečiai medžiu išklojo senąjį Varėnos kelią per Lieponis. 1963 m. buvo išpiltas naujas žvyruotas kelias iš Tiltų į Lieponis.

VIETOVARDŽIAI

Kiekviena vieta aplink kaimą turėjo savo pavadinimą. Pačiame kaime nuo Gelužos upelio iki išsišakojimo į šiaurinę ir pietinę kaimo puses buvo *Bradass*, kelias grįstas rąstais. *Viganėlis* – aikštelė kaimo gale pietų pusėje, kur buvo ganomos arčiau esančių gyventojų kiaulės, taip pat vaikų žaidimų vieta. Už kaimo į pietų pusę buvo *Viganas* – ganyklos, kur vaikai ganė kiaules, o vyrai arklius išvarydavo be jokios priežiūros. *Kragės* – užpelkėję laukai ir pievos, į kurias suskrisdavo paukščiai kragai. Toliau į pietus *Zaseka*, *Zasekėlė* – miškai, kuriuose ganėsi gyventojų galvijai.

Kiekviena aukštesnė ir sausesnė vieta buvo vadinama sala. Jų buvo keletas. Pats didžiausias dirbamos žemės plotas, vėliau apsodintas mišku, vadintas tiesiog *Sala*. Toliau į pietus prie Gelužos, kur bebrų užtvanka, buvo *Pinčiuko sala*. Netoliese, už 150 metrų, buvo labai klampu, gyvuliai nuklimpdavo ir tik viena vieta, *Skradžemės bradu*, buvo galima pelkyną perbristi. Pro čia ėjo *Žiemos kelias*, kuriuo buvo galima važiuoti tik tada, kai žemę sukaustydavo ledas.

Į pietryčių pusę buvo *Čebato sala*, *Obelies salelė*, *Strielčiaus sala*. Šioje saloje gyveno žmogus – strielčius, kuris šaudydamas žvėris, paukščius ir taip prasimaitindamas slapstėsi, kad nebūtų paimtas rekrūtu caro kariuomenėje tarnauti 25 metus. *Šelengiškės* – šienaujama pievų plotas. *Dabaukos* – Kalvių kaimo šienaujamos pievos. *Grabūzdinė sala* – valdiško miško menkavertis beržynėlis iš visų pusių apsuptas vandens. Čia augo maistui vartojami lapiniai augalai – grabūzdai.

Į rytų pusę buvo *Salelės* – maži sausos žemės ploteliai. Toliau plytėjo *Kūdros* – didelės balos. Jų buvo keletas: *Patakės*, *Užraistėlio*, *Kragių kūdrėlė*. Šalia *Tarpuakio*, *Tarpukūdrinio* dirbami laukai. Toliau į rytus – *Svirnelis* – miškas, kuriame vienas kaimo gyventojas buvo pasistatęs svirnelį medienai džiovinti ir malkoms susidėti. *Naujienu sala* – miškas prieš Naujienu kaimą. Apie 1830 m. ant salelių įsikūrė nedidelis Naujienu kaimelis, nutolęs nuo Tiltų apie 3 km.

Į šiaurės rytų pusę buvo *Galinio daržas*, vadintas pagal daržininko pavardę. 6 km nuo Tiltų, aukštesnėje vietoje tarp stambaus miško ir pelkės – Pagrauzupio kaimas, įsikūręs XVIII a. pabaigoje ir visiškai išnykęs 1974 m. Pusiaukelėje į Pagrauzupį buvo trijų pirklių Žvingeliškių kaimas, išnykęs 1987 m. Į Žvingeliškių pusę – *Pavodžys*, riba kur baigėsi balos ir vandenys (dabar lyguma) ir prasideda aukštesnės vietos – kalvos. Ten buvo *Pasevėlė* – 1936 m. pasėtas daigynėlis.

Į pietvakarių pusę buvo *Miesčionių laukai* – Valkininkų miestelio dirbama žemė. Šalia ir *Mergos pylimas* – gili klonė, o per ją išpiltas pylimas. Tą pylimą mergos naktimis supylė savo prijuostėse nešdamos smėlį: nešė ir pylė, kol supylė. Ten ir vaidendavosi. Pasakojama, kad vienąkart važiavo žmogus iš turgaus, važiavo vėlai, spėjęs ir karčiamoje pabūti. Prie *Mergos pylimo* pamatė lakstantį

avinėlių. Laksto, bliuona. Sugalvojo jį pagauti: vaikėsi, vaikėsi ir pagavo, surišo, įsidėjo į vežimą, parvažiavo namo. Įėjęs pirkion, liepia žmonai, kad nueitų pasiimti avinėlio. Nuėjo abudu, žiūrė – avinėlio nėra – tik kelmelis ratuose guli.

Gylis – vieta vakarų pusėje, prie kelio į Valkininkus, kur lenkų valdymo laikotarpiu stovėjo eigulio Jano Gylis namai su ūkiniais pastatais. Vėliau toje vietoje Tiltų girininkijos eigulys Pranas Lebednykas buvo pastatęs pavėsinę grybą, panašų į musmirę, todėl ta vieta dar iki šiol vadinama *prie Grybo*.

Šalia *Medziavų miškas*, pasodintas daugiau kaip prieš 100 metų, skiriasi nuo aplinkinių miškų pušų aukštumu, o baravykus kadaise žmonės maišais nešdavo ir dabar dar jų galima rasti. Ir voveraičių, mėlynių, bruknių čia į valias. Juozui Kučinskui, tuomet dar mažam vaikui, šimtametė bobutė pasakojo, kad jos vyras Bižokas, buvęs Kalvių ir aplinkinių kaimų teisėjas (vadintas sandzia) praeito šimtmečio pabaigoje *Medziavose* nušovė mešką. Tuo metu miškas buvo nedidelis, sužeista meška sustaugė, griebė už berželio sulig rankos storumo ir išrovė jį su visomis šaknimis. Ten ją ir pribagė. Pasakojama, kad tai buvo paskutinė meška šiuose miškuose ir viena paskutiniųjų Lietuvoje.

Lieknas – vakarų pusėje pelkėtas raistas prie Gelužos, kuriame augo šimtametės eglės, jauni alksnių medeliai ir krūmai. *Gilus kampas* – giliai į mišką įsiterpęs dirbamas laukas tarp *Liekno* ir *Zasekos*, kur palijus, būdavo ypač šlapia. Už Gelužos upelio toliau į Vakarus ant kalvų buvo kaimo gyventojų dirbama žemė – *Valakai*.

Valakai kaimą supo ir iš Šiaurės pusės. Pusiaukelėje į Lieponis buvo *Binkos pušelynas* – apie 150 m. nutolęs nuo kelio. Binka buvo Mažųjų Lieponių kaimo žydas, pasodinęs šį mišką. Nusigyvenęs turėjo parduoti, dėl to labai sielvartavo ir pasikorė ant storiausios pušies. Visas miškas buvo iškiristas, tik tos pušies niekas nedrįso judinti.

Trumpukai – 300 m. ilgio laukai netoli *Prūdo*. Abiejose *Prūdo* pusėse plytinčios pievos – *Paprūdžys* (Paprūdys). XIX a. Pagelužy ant Gelužos stovėjo malūnas, todėl ta vieta vadinama *Melnikai*.

Laukai iš šiaurės į Klepočių pusę buvo *Valakai: Pakalnė, Siaurukai, Po Grūšeli. Gronyčia* – riba, kur baigėsi *Valakai* ir prasidėdavo Degsnių žydų laukai. Toliau į šiaurės rytus stambus pušų miškas – *Šilas*, kuriame auga mėlynės. Ten yra gili šlapia klonė – *Ilgabalė*, kur galima spanguoliauti ir rinkti baltas samanas pastatų statybai.

Nusausinta didžioji *Naujienu pelkė*, užėmusi 3163 ha plotą, visiškai pakeitė Tiltų apylinkių kraštovaizdį. Pelkės vietoje susidarė didelė lyguma: dirbami laukai, kultūrinės pievos, ganyklos. Išnyko ir dauguma buvusių pelkės ir valakų pavadinimų, juos težino senieji kaimo gyventojai.

Iš kaimo praeities

Nuo pat įsikūrimo Tiltų kaimas priklausė Valkininkų dvarui. Carinės Rusijos valdymo metais Valkininkų dvaras priklausė valstybei. Po baudžios panaikinimo kaime gyveno valstiečiai, daržininkai ir atitarnavę kareiviai. Jie dirbo 20 valakų žemę. Vėliau dirbamos žemės nedaugėjo, bet didėjant šeimos narių skaičiui, ta pati žemė buvo dalijama tarp dviejų brolių – valakas pusiau, tarp trijų brolių – valakas į tris dalis. Pasogan žemės beveik niekas neduodavo. Nuosavo miško turėjo mažai. Tie gyventojai, kurie turėjo bent pusę valako, sunkiau įdirbamos žemės pakraščiu neardavo ir turėjo savaime augančio menkaverčio miško.

Per 1848 m. dvarų ekonominės būklės tikrinimą kaimui priklausė 733,62 dešimtinės žemės, iš jos 190,36 dešimtinės miško. Ariamos žemės ir pievų visoms sodyboms buvo skirta po lygiai, skyrėsi sodybinių žemių plotai. Vienai valakinei sodybai teko nuo 28,25 iki 29,09 dešimtinės žemės.

Po baudžios panaikinimo 1872 m. sudarytas kaimo žemių liustracijos aktas, nustatyti išperkantieji metiniai mokesčiai. Kaimui skirta 644,48 dešimtinės žemės: 25,09 sodybinės, 477,88 ariamosios, 73,27 pievų, 61,58 ganyklų ir 6,66 nenaudojamos. Kaime neliko neužimtų valakų, tik du valstiečiai gavo po pusvalakį, visi kiti – po valaką. Nuo 1848 m. iki 1872 m. kaime apsigyveno 6 atitarnavę kareiviai, gavę po vieną dešimtinę žemės, už kurią nereikėjo mokėti išperkamojo mokesčio. Kaimas neteko miško, todėl bendras žemės plotas sumažėjo 89,14 dešimtinėmis. Dirbamos žemės daugėjo kirtimuose. Per ankstesnes liustracijas miškas buvo duodamas dirbti, dėl to dirbamos žemės vis daugėjo. Po paskutinės liustracijos, žemės plotas keitėsi mažai. Kaimo ariama žemė buvo išsidėsčiusi į Kalvių, Lieponių ir Klepočių kaimų pusę, pievos ir ganyklos – į Valkininkų ir Naujienuų pusę. Trūkstant ariamos žemės, buvo nuomojama Degsnių kaimo žydų žemė Žvingeliškėse.

Caro kariuomenės rekrūtu buvo paimtas Mataušas Rūstelis. Kai grįžo iš tarnavęs 25 metus, gavo vieną dešimtinę žemės: daržą ir pievelę *Liekne*. Trūkstant žemės jo sūnus Stasys nuomojo žydų žemę Žvingeliškėse, išaugino keturias dukteris ir būdamas labai darbštus, visoms sukrovė ir atidavė kraičius.

Buvęs rekrūtas Verseckas, sukūręs šeimą, kaime turėjo kalvę, kalė noragus, laikė bites. Kai matininkai matavo žemę, šeimoje gimė sūnus ir matininkas buvo paprašytas būti krikšto tėvu. Krikštatevis norėjo atmatuoti krikštasūniui valaką žemės, tačiau tėvai, nenorėję mokėti mokesčių, jos atsisakė. Kaip ir visi gyventojai po baudžios panaikinimo jis gavo valaką žemės. Kalvis buvo vadinamas Kavoliu, todėl ir šeima vadinta ne tik pavarde, bet ir Kavolių pravarde.

Malūnas

XX a. pradžioje, dar prieš 1905 m., turtingas žydas Anarka, apžiūrėjęs Gelužos upelį, nusprendė Tiltuose pastatyti malūną. Jis iš kaimo gyventojų išsiderėjo žemės, miško, darbo rankų, už tai prižadėdamas jiems nemokamai malti grūdus. Malūnas buvo statomas trejus metus, kairėje upelio pusėje tuo pačiu metu buvo pastatytas gyvenamasis namas, kuriame apsigyveno žydas su šeima.

Pylimą pylė visi kaimo gyventojai. Ant Gelužos atsirado medinė užtvanka, už kurios susidarė nemažas prūdas. Vanduo bėgdamas suko malūno ratą ir girnas. Iš malimo žydas mažai turėjo naudos, todėl įrengė apvalaus disko lentpjūvę, vilnų karšyklą, milo vėlyklą, dažyklą, duonos kepyklą, gamino kruopas. Turėjo slapta įsirengęs bravorą. Duoną ir degtinę pardavinėjo Valkininkuose. Pirmojo pasaulinio karo metu, įskundus žydus, kad šie vokiečiams praneša apie rusų belaisvius, du pabėgę rusų belaisviai užpuolė malūną ir nužudė žydo žmoną Leikę ir nebylį pagalbininką. Apie 1930 m. žydo šeima išsikėlė. Tuomet, sutvarkęs pylimą, malė Juozapas Jankauskas iš Čižiūnų. Po jo malūnininku dirbo lenkas Maleckis. Vėliau į malūną atsikėlęs malūnininkas Juozads Vaškevičius kurį laiką malė kartu su juo. J. Vaškevičius vertėsi ir kalvyste, taip pat pjovė lentas. 1938 m., susikaupęs prūdo vanduo išplėšė užtvanką, apsemdamas visą kaimą, kartu nešdamas dernas, krūmus ir daugybę žuvų. Gyventojai užtvanką pataisė ir vėl buvo galima malti. Tada malūne apsigyveno malūnininkas Ramanauskas.

1941 m., prasidėjus karui ir užėjus vokiečiams, malti į malūną niekas nevežė, nes karo metu vokiečiai ir rusų partizanai atėminėjo iš žmonių miltus. 1943 m., kai vanduo antrą kartą išplėšė užtvanką, malūnininkas išsikėlė gyventi į kitą vietą. Pastatai liko be priežiūros, malūnas sunyko. Iki melioracijos, dar tebebuvo girnų akmenys.

Į gerovės šalį Ameriką

Jau prieš pirmąjį pasaulinį karą lietuviai vyko į Ameriką – gerovės šalį – ieškoti darbo, gero užmokesčio, laimės. Sunkus, vargingas gyvenimas, bedarbystė ir Tiltų kaimo jaunos žmonės vertė ten vykti. Norinčius Valkininkų žydai pristatydavo agentams, kurie lydėdavo iki Prūsijos sienos. Iš kaimo į Jungtines Amerikos Valstijas arba Argentiją buvo išvykę Juozas, Jokūbas, Adomas ir Mykolas Verseckai, Juozas ir Stasys Vilkišiai, Stasys Mazaliauskas, Adomas ir Simonas Kairevičiai, Andrius Rūstelis, Aleksandras Kučinskas, Feliksas Kudzbarskas, Stanislovas Molis, Pranė, Antosė ir Ona Andriuškevičiūtės, Teresė Berželionytė ir kiti. Uždirbę pinigų į Lietuvą grįžo Adomas, Jokūbas ir Juozas Verseckai, Adomas Kairevičius, taip pat Juozas Vilkišius. Sugrižę žemės nepirko, o dolerius padėjo į banką, galvodami pragyventi iš procentų. Karo metais pinigai prapuolė taip ir neatnešę išsvajotos

laimės. Kiti jauni žmonės liko gyventi Amerikoje, ten sukūrė šeimas, į kaimą giminėms rašė laiškus, siuntė siuntinius, rėmė materialiai.

Stanislovas Molis su pussesere Prane Andriuškevičiūte
ir jos vyru Amerikoje 1915 m.

Pirmasis pasaulinis karas

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, kaimo vyrai gavo šaukimus atvykti į Vilniuje formuojamus caro kariuomenės pulkus. Šaukimus gavo Juozas Mazaliauskas, Jonas Matkevičius, Pranas Verseckas, Aleksandras Verseckas, Petras

Vilkišius, Mykolas Vilkišius, Mykolas Kučinskas. Negrižo abu Vilkišiai ir J. Matkevičius. Abu Verseckai ir M. Kučinskas buvo paimti į vokiečių nelaisvę, išvežti į Vokietiją, bet pasibaigus karui grįžo į namus. Juozo Mazaliausko dėdė pulkininkas į frontą sūnėno nepasiuntė, bet leido eiti sargybą Vilniuje. Praėjus frontui, sugražino į namus.

1915 m. vasarą į kaimą atėjo karinė rusų žvalgyba ir įsakė visiems išsikraustyti iš kaimo, nes artėja frontas. Gavę įsakymą, visi kaimo gyventojai su karvėmis, kiaulėmis ir arkliais išėjo ir įsikūrė miške už Naujienų kaimo. Persikėlę per Graužupį Šilaičio miške kartu slėpėsi Lieponių bei Kalvių kaimų gyventojai. Naujienų saloje įsikūrė žmonės iš tolimesnių – Kaniūkų, Kalėnų – kaimų. Apie mėnesį visi gyveno iš šakų padarytose būdose.

Juozo Mazaliausko namuose įsikūrė štabo vadovybė, karininkai, buvo įvestas telefonas. Kitų gyventojų namuose gyveno kariai. Prie Stasio Rūstelio tvoros ir *Kragėse* stovėjo šakomis apdengtos patrankos. Apie kaimą *Liekne* ir *Medziavose* buvo iškasti apkasai, išlikę iki šių dienų.

Frontas Tiltus aplenkė. Štabo vadovybė, gavusi įsakymą atsitraukti, greitai išvyko iš kaimo. Rusų kariuomenė nuniokojo kaimo gyventojų ūkius. Rugiai jau buvo nupjauti ir suvežti į kluonus, todėl naujasis derlius buvo sušertas arkliams. Tik Juozo Mazaliausko kluone javai liko neišgrobti, bitės neišdraskytos, nes čia gyvenę karininkai draudė niokoti turtą. Rusams atsitraukus, žmonės grįžo į kaimą, parsivarė gyvulius.

Tuomet per kaimą praėjo vokiečiai. Keturi iš jų liko ir trejus metus gyveno Prano Versecko namuose. Jie dar kartą apiplėšė gyventojus, iššaudė kiaules, išgaudė visas vištas, reikalavo duoklės grūdais, sviestu, gyvuliais. Be vokiečių žinios žmonės ne tik negalėjo kiaulių auginti, bet ir jų skersti, todėl augino slapta šiauduose, skersdavo irgi slapta miške, o skerdieną išslapstydavo. Už duoklės neatidavimą gyventojai buvo baudžiami, mušami.

Praėjus frontui miškuose slapstėsi rusų kariuomenės kareiviai, pabėgę iš vokiečių belaisviai. Vakaraus ateidavo į kaimą duonos, už tai atidirbdavo: iškasdavo šulinių, pridroždavo medinių žaislų vaikams. Vokiečiai juos gaudydavo, jei suimdavo, uždarydavo Prano Versecko sklypelyje, tardydavo, po to išveždavo į Eišiškes.

Nukentėję karo metais, pritrūkę duonos, kaimo gyventojai ėjo į Užnemunę, Alytų, Daugus, ten, kur nebuvo fronto, parsinešti grūdų duonai kepti. Stiprūs vyrai parnešdavo po du pūdus rugių, parnešę parduodavo ir kaimynams, taip gelbėdami vieni kitus nuo bado.

Kaimas lenkų okupacijos metais

1918 m. atkurtos Nepriklausomos valstybės sudėtyje Tiltų kaimas buvo neilgai. 1919 m. pradžioje kraštą užėmė Raudonoji armija, kurią lenkai netrukus išvijo. 1920 m. pagal Suvalkų sutartį Vilniaus kraštas gražintas Lietuvai, tačiau generolo L. Želigovskio pulkai spalio mėnesį vėl puolė Lietuvą, užėmė Vilnių ir Vilniaus kraštą.

Lenkams puolant nuo Rūdiškių, Lietuvos pėstininkų kariuomenė traukėsi į Valkininkus. Sumažėjus lenkų karių skaičiui kaime, lietuviai juos išvydavo. Kaimas ėjo iš rankų į rankas, kol atsidūrė pilsudskinės Lenkijos okupuotame krašte. Tuo metu jis priklausė Vilniaus-Trakų apskrities Valkininkų valsčiui. Pirmoji demarkacinė linija ėjo nuo Rūdiškių Žeronių keliu, per kaimą Gelužos upeliu, toliau Valkininkų keliu. Už jos buvo neutrali zona. Lenkai šiaurinėje kaimo pusėje pastatė barakus. Pereiti dirbti žemę, esančią neutralioje zonoje, reikėjo leidimų.

Lenkai iš Vilniaus geležinkeliu atvykdavo iki Rūdiškių, tačiau negalėjo susisiekti su Varšuva. Po keleto mėšių 1923 m. demarkacinė linija tarp Lenkijos ir Lietuvos valstybių buvo perkelta pora kilometrų už geležinkelio. Lenkijos okupuotame krašte atsidūrė Klepočiai, Vaikšteniai, Lieponys, Kalviai, anksčiau buvę neutralioje zonoje.

Lenkų okupaciniu laikotarpiu kaime buvo renkami seniūnai ir pavaduotojai. Seniūnijai priklausė Tiltų, Naujienų, Pagraužupio ir Žvingeliškių kaimai. Kaimo seniūnais buvo renkami Jurgis Verseckas, Juozas Mazaliauskas, Mykolas Kučinskas, Pranas Kudzbarskas. Paskutinis seniūnas buvo Jonas Vilkišius, jam paskirta susisiekimo priemonė – dviratis, iki tol kaimas tokios transporto priemonės neturėjo.

Kaimo seniūnas Mykolas Kučinskas 1924 m.

Gyventojai gyveno vargingai. Mažažemiai samdydavosi Dėgsnių kaimo žydams. Dirbo įvairius darbus: iš trečio pėdo arė ir sėjo laukus, kėlė javus, šienavo pievas, skaldė malkas, dengė tvartų stogus, moterys pjovė rugius ir kasė bulves.

Norėdami užsidirbti pinigų, tiltiečiai į turgų veždavo sviestą, sūrį, paršus, medų, sodo gėrybes. Geriau gyvenantys ūkininkai Pranas Verseckas, Jonas Vilkišius, Karolis Vilkišius, nupirkę Eišiškių ar Valkininkų turguose grūdų, veždavo juos perparduoti į Rūdiškes, kur dėl nederlingų žemių grūdai buvo brangesni. Valkininkuose turgaus diena buvo antradienis, Rūdiškėse – trečiadienis, Eišiškėse – ketvirtadienis. Kitas pragyvenimo šaltinis buvo miškų kirtimas, medienos gabenimas į geležinkelio stotis.

1937-1939 m. Pranas Verseckas savo namuose turėjo atidarytą krautuvėlę, kurioje buvo galima nusipirkti cukraus, druskos, žibalo, degtukų, muilo, moliūgų sėklų. Lenkijoje buvo draudžiama auginti tabaką. Jį, degtinę, druską, sachariną, per sieną kontrabanda gabeno iš Lietuvos. Policija gabentojus gaudydavo ir bausdavo, prižiūrėdavo tvarką ir kaime, tikrindavo ar tvarkingos krosnys, baltai nutinkuoti kaminai, ar po gatvę nebėgioja kiaulės.

Kelias, kuriais naudojosi kaimas privalėjo taisyti patys gyventojai. 1938 m. buvo tvarkomas šlapias ir klampus kelias į Naujienu kaimą. Darbą organizavo Dėgsnių kaimo žydai. Kiekvienas ūkininkas turėjo atidirbti šarvarką – 6 dienas vežimais vežti šakas, rąstelius, pilti smėlį. Taip pat buvo pilamas šlapias kelias į Valkininkus iki Dėgsnių. Smėlis buvo kasamas nuo Dėgsnių kaimo kalvų.

Lenkai neleido veikti kitokioms draugijoms, išskyrus lietuvių Šv. Kazimiero draugiją. Jos skyrius buvo Tiltuose ir aplinkiniuose kaimuose. Draugija platino lietuviškus laikraščius ir knygas. Jos narys buvo Jonas Vilkišius, kurio namuose buvo daug knygų: Lazdynų Pelėdos, A. Vienuolio, Žemaitės raštai, Hofmano, H. K. Anderseno pasakos. Buvo platinami laikraščiai „Mūsų rytojus“, „Vilniaus rytojus“, priedas vaikams „Aušrelė“, žurnalas „Jaunimo draugas“. Ne visi gyventojai galėjo įsigyti spaudos leidinių. 1936 m. draugijos veikla buvo uždrausta, uždaryta ir lietuviška „Ryto“ draugijos mokykla.

Antrasis pasaulinis karas

1939 m. rugsėjo mėn., prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Vokiečių kariuomenė puolė Lenkiją. Vyko šaukiamojo amžiaus vyrų mobilizacija. Iš kaimo į lenkų kariuomenę buvo pašaukti Stasys Berželionis, Jonas Rūstelis, Antanas ir Jonas Kaziukoniai, Stasys Kairys, Andrius Verseckas. Visi jie jau buvo tarnavę Lenkijos kariuomenėje. Užgrobęs Lenkiją, po mėnesio grįžo visi vyrai, tik sužeistas Jonas Rūstelis kiek vėliau. Jis kartu su Jonu Kaziukoniu pradėjęs kariauti prie Bugos upės (Lenkijoje), traukėsi į Ukrainą, žygiavo iki Liublino, kur buvo fronto linija, buvo sužeistas, pateko į vokiečių nelaisvę. Rumunijoje mėnesį gydėsi karo ligoninėje. Po gydymo prie Kovlios upės vokiečiai su rusais pasikeitė belaisviais, tarp kurių buvo ir Jonas Rūstelis. Atvyko į Balstogę, vėliau Gardine rusai sulaukė mėnesiui, kol iš valsčiaus atėjo atsakymas, kad tikrai gyvena Valkininkų valsčiaus Tiltų kaime. Kai

gavo leidimą išvykti, į namus sugrižo prieš Kalėdas. Iki 1957 m. kojoje nešiojo bombos skeveldrą.

Juozas Berželionis – Lenkijos kariuomenės kareivis. 1933 m.

Prasidėjus karui, į Lietuvos teritoriją įžengė Raudonoji armija. Užėmusi Vilniaus kraštą, gražino jį Lietuvai. Lenkai iš Lietuvos bėgo į Lenkiją. Raiti lenkų kareiviai jojo pro Tiltų kaimą, klausdami kelio į Lenkiją. Valkininkuose vyko Vilniaus gražinimo Lietuvai minėjimas, kuriame dalyvavo pulkininkas Giraitė.

Valkininkų valsčiuje buvo organizuojama šaulių kuopa, surinkta apie 400 šaulių, iš Tiltų kaimo šauliais tapo 20 gyventojų. Šauliai rinkdavosi į apmokymus, mokėsi naudotis šaunamaisiais ginklais.

Keičiant lenkiškus pasus į lietuviškus, sulenkintos gyventojų pavardės buvo lietuvinamos. Tokiu būdu Babravičius tapo Babriūnu, Mazaliauskas – Mazaliūnu, Kučinskas – Kučiūnu, Dobrovolskas – Geruliu, Matkevičius – Matkaičiu, Andriuškevičius – Andriuškaičiu, Kairevičius – Kairiu ir pan. Vėliau kai kurie gyventojai pagal gimimo liudijimus susigražino turėtas pavardes, o kitų tokios ir liko. Net iki šių dienų galima sutikti vienos šeimos narių skirtingomis pavardėmis.

Kaimas po 1940-ųjų

Sovietų Sąjungai užėmus Lietuvą, 1940 m. liepos mėnesį buvo organizuojami rinkimai į Seimą, į kuriuos gyventojai buvo varomi prievarta. Rusų kareiviai ėjo į kiekvieną namą ir varė balsuoti. Kaimo vyrai buvo išsislapstę, todėl balsuoti išvarė moteris ir vyresnius vaikus.

1940 m. kaimo seniūnas buvo Petras Verseckas. Kiekvienam valstiečių kiemui buvo užsakytas laikraštis „Ūkininko patarėjas“, kurį seniūnas parveždavo iš Valkininkų valsčiaus ir išdalindavo.

1941 m. seniūnija pavadinta Tiltų apylinke. Jos pirmininku išrinktas Naujienu kaimo gyventojas Kostas Kazlauskas, sekretoriumi – Juozas Andriulionis.

Kai kraštą okupavo vokiečiai, sugražintas seniūnijos pavadinimas, seniūnu vėl tapo Petras Verseckas.

~~Kaimo seniūnas Petras Verseckas~~

Pirmomis karo dienomis Valkininkuose esančius vokiečius atakavo rusų lėktuvų eskadrilė. Pasirodė vienas vokiečių naikintuvas, kuris numušė kelis rusų lėktuvus. Vienas lėktuvas nukrito prie Dėgsnių, kitas, skridęs per Tiltų kaimą, nukrito už žydų laukų, prie Šilo. Gyventojai ten rado sudaužytą lėktuvą ir parašiotą, kuriuo pilotai sėkmingai nusileido ir pasitraukė į mišką. Iš parsineštų lėktuvo aliuminio nuolaužų gyventojai darė šaukštus ir šakutes.

1941 m. birželio 24 d. sovietų kariuomenė kartu su rusų ir lietuvių karininkais traukėsi nuo Varėnos per Klepočių kaimą. Ant kalno, prie Juodupio upelio sustoję poilsiu, po trijų dienų traukėsi Paluknio link. Naujienu kaimo gyventojas Aleksandras Kazlauskas, nežinodamas, kad kariuomenė nepasitraukusi, pasiėmęs maišą ir dalgį, išėjo apžiūrėti buvimo vietos. Kareiviai, pamatę įtartina žmogų tankiame pušyne, paleido mirtiną šūvį.

Tomis dienomis buvo nušautas ir vienas karininkas. Pasakojama, kad į Tiltų kaimą atėjęs vienas lietuvis karininkas prašė susikeisti rūbais, kad galėtų nepastebėtas pabėgti. Spėjama, kad tai galėjo būti tas nušautasis, kurį Pagrauzupio kaimo gyventojai palaidojo išverstos eglės duobėje.

Daug vėliau, norėdami įsitikinti įvykio tikrumu, Tiltų girininkijos eigulys Raulas Kastautas ir meistras Juozas Radžius, nurodytą vietą atkasė ir rado žmogaus palaikus. Toje vietoje išarus kvartalinę liniją, kapas buvo sulygintas su žeme, todėl girininko pavaduotojas Algis Pigaga ir Juozas Radžius kapo ieškojo antrą kartą. Tuomet ant kapo pastatė medinį kryžių Naujienu-Pagrauzupio žvyruoto kelio gale.

Iš Valkininkų, Dėgsnių ir Mažųjų Lieponių kaimų visus žydus išvarė į Eišiškes ir ten sušaudė.

Palaiapsniui kilo priešinimasis vokiečių okupacijai. 1943 m. Rūdininkų girioje Inklėriškių miškuose kūrėsi raudonųjų partizanų būriai. Tokio pasipriešinimo metu Tiltų kaimo gyventojai naktimis buvo varomi pjauti telefono-telegrafo stulpų prie geležinkelio. Surinkdavo po 20 vyrų. Kiekvienai porai reikėdavo nupjauti po 5 stulpus. Kai vokiečių sargybinis pasitraukdavo į budėjimo pastatą, vyrai imdavosi darbo. Patys partizanai su šautuvais gulėdavo miške ir stebėdavo, ar neatrieda traukinys. Išgirdę atvykstantį, vyrai traukdavosi į mišką, nes vokiečiai, pamatę užverstus bėgius, išlipę šaudydavo į visas puses.

Partizanų žeminės Inklėriškėse

1944m. Inklėriškių, Rūdiškių miškuose buvo apie 600 raudonųjų, daugiausia rusų partizanų. Jiems reikėjo maisto ir aprangos. Aplink partizanų bazę esantys kaimai buvo ne kartą apiplėšti. Vien iš Tiltų kaimo per žiemą partizanai išvedė 14 stambių raguočių, išsivežė daug kiaulių, avių, prisikraudavo vežimus duonos, grūdų, lašinių, imdavo rūbus, batus, patalynę, šaukštus. Žmonės kiek galėdami maistą slėpė, todėl nieko nerasdami, pasiėmę kaimo gyventojų arklius vykdavo plėšikauti už Valkininkų geležinkelio stoties, prie Pamerkių, pasiekdavo net Bakaloriškes. Dažnai ir arklio savininkas kartu turėdavo vykti plėšikauti.

1944 m. žiemą raudonieji partizanai paėmę trijų Tiltų kaimo gyventojų arklius su vežimais, išvyko į Kuklių kaimą. Prie Valkininkų geležinkelio stoties buvo įkurta stipri vokiečių įgula, kuri apšaudė partizanus. Palikę arklius su vežimais vokiečiams, partizanai pabėgo. Kitą rytą Vladas Kaziukonis su tėvu Kristupu,

Antanas ir Juozas Kaziukoniai išėjo pas vokiečius ieškoti arklių. Kai jie pasirodė, visi jaunesni vyrai buvo suimti, išvežti ir uždaryti į Lukiškes, po to pervežti į Pravieniškių lagerį. Paleistas tik senasis Kristupas Kaziukonis. Po mėnesio suimtieji išvežti į Vokietijos darbo stovyklą, iš ten – į Prancūziją. Belaisvių gyvenimo sąlygos buvo sunkios, jie kentė šaltį ir badą. Juozui Kaziukoniui pavyko pabėgti ir pasislėpti pas prancūzus ūkininkus. Už pastogę ir duoną dirbo ūkinius darbus, prižiūrėjo arklius. Prie vokiečių apsimesdavo nebyliu. Antanas ir Vladas Kaziukoniai kasė apkasus, darė įtvirtinimus pagal vokiečių karininkų nurodymus. Amerikiečiams išlaisvinus Prancūziją, pasibaigus karui, sugrižo į gimtus namus. Juozas Kaziukonis pasienyje patekęs rusams, apkaltintas dezertyravimu ir išsiųstas į Donbaso šachtas. Po nelaimingo atsitikimo, užkritis šachtos liftui, po pusmečio praleisto ligoninėje, į namus grįžo 1946 m. rugpjūtį.

1944m. pavasarį dienomis kaime plėšikaudavo įvairios vokiečių įgulos, naktimis – raudonieji partizanai. Balandžio mėnesį iš Pūčkornių kaimo grįžtančius prisiplėšusius partizanus (vežėsi dviem vežimais grobio ir varėsi karvę) apsupo vokiečiai. Pastoję kelią ant Tiltų kapinių kalno, nušovė vieną partizaną ir Pūčkornių gyventoją arklių. Kiti partizanai pabėgo į mišką. Juos vydamiesi vokiečiai nušovė iš ganyklos risnojantį Karolio Vilkišiaus arklių. Rusai neatsišaudė. Po šio įvykio vokiečiai sušaukė tardė visus Tiltų gyventojus. Juos užtarė Valkininkų valsčiaus policijos komendantūra ir Valkininkų bažnyčios kunigas Juozas Bardišauskas.

Kaimo žmonės bijojo lankyti Valkininkuose, nes juos gaudydavo ir veždavo darbams į Vokietiją. Kunigas J. Bardišauskas pats atvykdavo į Tiltų kaimą išklaudyti išpažinties. Vieną kartą buvo atvykęs pas Motiejų Dobrovolską, kitą – pas Martyną Matkevičių.

1944 m. balandžio mėnesį, antrą Velykų dienos vakarą, per Tiltų kaimą žygiavo apie 100 raudonųjų partizanų į Bakaloriškes, kur tą naktį įvyko susišaudymas ir buvo sudegintos beveik visos sodybos.

1944 m. gegužės mėnesį vokiečiai iš Klepočių keliavo į Pagraučupio ir Inklėriškių kaimus. Netoli Pagraučupio miške medžius tvoroms tvėrti plovė Tiltų kaimo gyventojai: 33 m. Andrius Verseckas ir pasamdytas 13 metų berniukas Stasys Matkevičius. Vokiečiai juos suėmė ir nuvarė į Pagraučupį. Ten buvę rusų partizanai pabėgo. A. Verseckas buvo tardomas ir žiauriai kankinamas, kaltinamas esąs partizanų ryšininkas. Iš baimės drebantis berniukas kartu su viena Pagraučupio gyventoją stebėjo egzekuciją. Kai A. Versecką uždarė Jurgelevičiaus sklypelyje ir uždegė šiaudinį stogą, kad neliktų liudytojų ir niekas nepapasakotų apie įvykį kaime, kartu įstūmė ir berniuką. Žmonės gyvi sudegė įgulos akivaizdoje. A. Versecko brolis Juozas parvežė kūnų likučius ir palaidojo Tiltų kapinėse. Vokiečių žiaurumu buvo pasipiktinę visi kaimo gyventojai.

1944 m. birželio 5 d. vokiečiai suėmė tiltietį Joną Radžių. Su vokiečiais buvo Lieponių gyventojas Juozas Biekša. Jį vokiečių kareiviai suėmė Pagraučupio kaime. Nė vienas iš jų į namus negrižo.

Po Pirčiupių sudeginimo, 1944 m. vokiečiai antrą kartą suvarė visus Tiltų kaimo gyventojus: vaikus, jaunimą, vyresnius žmones. Gaudė juos keliuose ir varė

tardyti kaip partizanų ryšininkus ir maisto tiekėjus. Visi žinojo apie Pirčiupių tragediją, nes dūmai buvo matyti ir Tiltų kaime, ir tuo metu galvojo, kad ir Tiltus ištiks Pirčiupių kaimo likimas. Tačiau po ilgo tardymo, neprisipažinę ir sugebėję išsiteisinti, visi buvo paleisti. Tada tiltietis Juozas Kairys nutarė pastatyti koplytstulpį, kuris saugotų kaimą. Netrukus jis stovėjo ūlyčioje. Jame užrašyti žodžiai: „Jėzau, gelbėk žmones“ matyt, buvo išgirsti. Kaimas išliko. Kai buvo platinama kaimo gatvė, koplytstulpis iškastas ir pastatytas Juozo Kairio darže už tvoros. Tebestovi iki šiol.

Juozo Kairio pastatytas koplytstulpis. 2000 m.

1944 m. liepos mėnesį sovietų kariuomenė vijo vokiečius atgal. Vėl keitėsi valdžios. Apylinkės pirmininką P. Versecką pakeitė Jonas Žemaitis, sekretoriumi tapo Juozas Andriulionis. Kai iš Trakų karinio komisariato buvo gautas įsakymas rinkti kariuomenėn šaukiamojo amžiaus jaunuolius, apylinkės pirmininkas ėmė juos organizuoti, kad priešą padėtų nuvyti į Vokietiją. Lydimi motinų, žmonių, merginų, pasiėmę terbas su maistu, iš kaimo išėjo apie 30 vyrų. Visi Žėronių keliu nuėjo iki Šilo. Nutarę į Trakus neiti, pasuko prie Juodupio ir pakrantėmis atėjo į užpelkėjusį beržynėlį. Niekas į namus negrįžo, bet išsiskirstė grupėmis. Po savaitės, įsikūrė prie Gelužos upelio, sunkiai prieinamoje vietoje tarp balų. Turėjo ginklų, mokėsi šaudyti, kartais pareidavo namo pasiimti maisto. Rusams nužygiavus toliau, po mėnesio grįžo namo.

Jau rudenėjant kaimo vyrai Kalvių pusėje arė laukus. Atjoję rusų kareiviai įsakė palikti arklius ir rinktis kaime. Laukuose palikę arklius, Juozas Kučinskas, Jonas Kaziukonis ir Juozas Vilkišius per *Medziavas* bėgo iki *Mergos pylimo*. Prie *Salos* pamatę rusų kareivius, grįžo į mišką. Kariai šaudė į Vaclovą Žemaitį ir jį

suėmė. Vyrai per dieną prabuvę miške, vakarop visi ėjo į kaimą. Rusų kareiviai, tebebuvo kaime. Pamatę bėgančius jaunos vyrus, pasidėję automatų ant Petro Babravičiaus tvoros, ėmė į juos šaudyti. Prie Kūdrų paviję Juozą Vilkišių, mušė šautuvo buožėmis ir spardė. Jonas Kaziukonis įlindo į Juozo Mazaliausko sodą ir pasislėpė, o Juozo Kučinsko neieškojo, manydami, kad nušovė. Suimtus Motiejų ir Aleksandrą Verseckus, Juozą Vilkišių, Stasį Urbelionį ir Vaclovą Žemaitį uždarė Motiejaus Berželionio sklypelyje. Kitą dieną išvarė į Eišiškes. Ten jau buvo surinkta apie 300 vyrų. Visus pro Paluknį varė į Vilnių. Juos lydėjo raiti rusų kareiviai su šunimis. Dauguma buvo basi, nuvargę ir apiplyšę. Juozui Vilkišiui žmonos tėvai prikepė du maišus duonos, įdavė rūbų. Vilniaus paskirstymo punkte jam pavyko susitarti su sargu. Už visus maisto produktus buvo išleistas ir po kelių dienų pėsčiomis grįžo į namus. Pabėgo ir Stasys Urbelionis. Aleksandriui ir Motiejui Verseckams pavyko prasmukti pro apgirtusią sargybą ir išsokti iš traukinio. O Vaclovas Žemaitis kartu su 16-osios divizijos kariais nuėjo nuo Klaipėdos iki Rygos. Namu grįžo pasibaigus karui.

Kaimo gyventojai buvo ruošiami vykti į frontą. Onuškių mokykloje vykusiuose kariniuose naujokų apmokymuose dalyvavo Stasys Mazaliūnas, Zigmantas Dobrovolskas, Pranas Tolvaiša, Antanas Kučinskas. Jiems buvo aiškinama, kad po apmokymų gaus dokumentus ir bus neliečiami. Pasibaigus mokymams, visus išvežė į Trakų komisariatą, iš kur kitą dieną vyrai pabėgo. Stasį Mazaliūną, nuvykusį registruotis į Valkininkų valsčių, pasodino į daboklę trims paroms ir jokių dokumentų neišdavė. Nenorėdami patekti į frontą, žmonės slėpėsi pačių pasidarytuose bunkerėliuose.

Kad šaukiamojo amžiaus gyventojai nepatektų į frontą daug prisidėjo apylinkės pirmininkas Jonas Žemaitis. Iš Valkininkų valsčiaus vykdomojo komiteto jis parūpino šaukiamiesiems miško kirtėjų darbo pažymėjimus. Juos turėjo Juozas Kučinskas, Jonas Kučinskas, Bronius Matkevičius, Juozas Mazaliauskas, Juozas Kaziukonis. Tačiau ir su šiais dokumentais vieną sekmadienį Valkininkuose po miščių politrukas Dūkšta suėmė Juozą Mazaliauską, Juozą Kaziukonį, Joną Kučinską, įmetė į rūšį, kur jau buvo apie 100 žmonių. Buvo sulaikyti ir Bronius Matkevičius bei Juozas Kučinskas, kurie pradėjo reikalauti savo apylinkės pirmininko. Atėjęs J. Žemaitis išlaisvino suimtus vyrus, išaiškinęs, kad jie ne banditai, o tik miško kirtėjai.

Po karo miškuose kūrėsi Lietuvos partizanų būriai – ginkluotas pasipriešinimas sovietinei okupacijai, žudynėms, trėmimams. Tiltų kaime juos vadino „žaliukais“. Jie ateidavo į Tiltų kaimą, atnešdavo atsišaukimų, kuriuose buvo raginama nepasiduoti sovietams, priešintis ginklų ir kovoti už laisvą Lietuvą. Jų gretose buvo vyrai iš Bakaroriškių, Kaniūkų, Kalėnų, Spenglininkų, Čižiūnų kaimų. Vengdamas tarnauti armijoje ir laukdamas karo pabaigos, pas partizanus buvo išėjęs Tiltų kaimo jaunuolis Vaclovas Matkevičius.

1945 m. gegužės 4 d. grupė Lietuvos partizanų nakvojo Pagelūžio kaime pas Joną ir Feliksą Batarlas. Sargybinis, pamatęs Rūdiškių stribus, vyrus pažadino. Visi puolė nuokalnėn prie Gelužos upelio. Dalis stribų, laukę kitoje upelio pusėje,

pradėjo šaudyti. Nušovė 9 partizanus, tarp jų Stasį Matonį ir Stasį Staknį iš Klepočių kaimo, Joną Jaraminą iš Kaniūkų ir Vaclovą Matkevičių iš Tiltų. Pastarieji trys palaidoti Tiltų kaimo kapinėse. Čia atgulė ir Albinas Rizgelis iš Čižiūnų kaimo, enkavedistų nušautas Šilaičio miške kartu su dar dviem partizanais.

Už tai, kad sūnus buvo išėjęs su partizanais į miškus, Juozas Matkevičius su žmona Jadvyga ir trimis mažomis mergaitėmis Adele, Brone ir Elena 1948 m. gegužės 22 d. buvo ištremti į Krasnojarsko kraštą. Ši šeima jau buvo nukentėjusi nuo vokiečių, kai Pagraučupio kaime buvo sudegintas sūnus Stasys, nukentėjo ir nuo rusų, netekę kito sūnaus ir atsidūrę tremtyje. Į kaimą šeima sugrįžo 1957 m., tik po Stalino mirties.

Pas apylinkės pirmininką Joną Žemaitį dieną lankydavosi valsčiaus pareigūnai, politrukai, sribai, o naktį kluone slapstydavosi Lietuvos partizanai. Kažkam apie tai pranešus, 1946 m. rudenį Rūdiškių turguje J. Žemaitis buvo suimtas ir nuteistas pusantrų metų kalėjimo. Grįžęs pirmininku dirbo neilgai. 1948 m. vasarą jį nušovė „žaliukai“. Tą pačią dieną buvo nušautas ir Naujienų kaimo gyventojas Kostas Kazlauskas, šešių vaikų tėvas, 1941 m. buvęs Tiltų apylinkės pirmininku, bei Žvingeliškių kaimo gyventojas Juozas Biekša, dar gausesnės šeimos – septynių vaikų tėvas.

Tuomet pirmininku tapo Stasys Andriulionis, sekretoriumi – Juozas Berželionis. 1949 m. pas S. Andriulionį iš Naujienų atvyko Valkininkų sribai Gasys, Muraška ir Staniulis. Per kaimą ėjo „žaliukai“ ir, nieko nežinodami apie sribus, užėjo pas S. Andriulionį. Prasidėjo susišaudymas. Namų gyventojai ir sužeistas kaimynas Stasys Urbelionis išbėgo pro duris, sribai iššokinėjo per langą. Šaudant ir mėtant granatas, užsidegė apylinkės pirmininko namas. Partizanai, liepę gyventojams gesinti gaisrą, paėmė Juozo Versecko ir Stasio Andriuškevičiaus arklius ir nuvažiavo toliau. Pradėjus sproginėti granatoms, niekas nedrįso gesinti namo ir jis sudegė iki pamatų. Kitą dieną atvyko daug milicininkų su šunimis, tardė gyventojus, bet nieko neapkalto.

Iš Tiltų kaimo sribų nebuvo.

Grįžus sovietų valdžiai, gyventojai buvo apkrauti mokesčiais, turėjo pristatyti žemės ūkio produktų: kiaušinių, lašinių, pieno, sviesto, gyvulių, grūdų, avių arba kiaulių odos. Neturėdami kokio nors produkto, gyventojai nupirkdavo turguje ir atiduodavo. Didelius mokesčius turėjo mokėti stambesni ūkininkai, turintys valaką ar pusę valako. Kuo toliau, tuo daugiau reikėjo mokėti už vaismedžius, už bites ir kt. Gyventojai negalėjo išsimokėti, tuomet pradėti kurti kolūkiai.

Kolūkis

Politrukai prievarta varydavo žmones į susirinkimus, kur jie turėjo rašyti prašymus stoti į kolūkį.

1950 m. gegužės 3 d. įkurtas kolūkis „Kelias pirmyn“. Jam priklausė Tiltų ir Naujienų kaimai. Miškuose tebebuvo Lietuvos partizanai, todėl niekas nenorėjo

pirmininkauti. Gyventojų prašomas juo sutiko būti Martynas Matkevičius. Po pusės metų pirmininku išrinktas Stasys Andriuškevičius, sąskaitininku – Juozas Berželionis. Įkūrus kolūki, reikėjo priduoti žemę, arklius, ratus, plūgus, kluonus, tvartus.

Dešinėje kolūkio pirmininkas Stasys Andriuškevičius. 1952 m.

Pirmus dvejus metus gyventojai dar patys arė savo žemę ir sėjo javus. Kai 1951 m. vasarą kolūkio vadovai nusprendė javus nupjauti bendrai ir į laukus pasiuntė arklinę javų pjaunamąją, kaimo moterys, supykusios, kad derlius atiteks kolūkiui ir jos neturės grūdų duonai kepti, sudaužė pjaunamąją, o nuėjusios į kolūkio kontorą pas Liudviką Vilkišienę suplėšė ir po kaimą išmėtė visus kolūkio dokumentus. Ir kiekviena jų paskutinį kartą pjovė savo rugius.

1952 m. pavasarį jau sėjo bendrus plotus. Kiekvienas gyventojas vežė vasarinių rugių, avižų, linų, grikių sėklas. Miškuose tebebuvo Lietuvos partizanai, todėl artojus saugojo kareiviai. Visiems buvo išdalintos normos. Artojai palikdavo ežias, kad atskirtų, kur kieno žemė, tikėdamiesi, kad ji galbūt bus sugražinta tikriesiems savininkams. Kai kitais metais į kolūki atvyko traktoriukas su geležiniais ratais, tada laukai buvo suarti skersai, išnyko visos ežios.

Daugiau žemės turintys ūkininkai buvo pavadinti buožėmis – liaudies priešais, kuriuos sovietinė valdžia nutarė išbuožinti: atimti turimą turtą ir likviduoti kaip klasę. Jų laukė tremtis.

1951 m. rudenį į Krasnojarsko kraštą kolūkį buvo ištremta Juozo Versecko šeima. Ūkininkas dirbo 24 ha žemės plotą, turėjo penkias melžiamas karves, du arklius, augino prieauglį, kiaules. Buvo pasistatęs, bet dar neįsirengęs, naują gyvenamąjį namą. Ūkininkas buvo kaltinamas tuo, kad susižeidęs koją pats žemės nedirbo, bet samdė darbininką. 1951 m. spalio mėnesį buvo ištremta ūkininko žmona Elena su trimis mažesniais vaikais: Juozu, Pranu, Elena. J. Verseckas su vyriausia dukra Brone, norėdami išvengti tremties, slapstėsi. Juos ištrėmė po metų 1952 m. rudenį. J. Verseckas įsidarbino staliumi Krasnojarsko aerodrome, pasiėmė kartu ir šeimą, prasigyveno, neblogai įsikūrė ir liko ten gyventi. Į gimtinę buvo sugrįžę tik pasisvečiuoti. Naujas tremtinių namas buvo išardytas ir išvežtas į Eišiškes, sename 1952-1960 m. buvo įkurtas klubas-skaitykla, apylinkės taryba.

Juozo Versecko šeima: iš kairės Juozas Verseckas, sūnūs Juozas, Pranas, žmona Elena, dukros Elena, Bronė, motina Marija Verseckienė prieš tremtį.

Pirmiausia kolūkyje buvo pastatytos arklidės laikyti suvisuomenintus arklius, kluonai, vėliau – fermos. Pradžioje kolūkyje buvo tik viena J. Versecko karvė, kitais metais – keturios. Žemės ūkio gamyba smuko. Per dieną kolūkietis uždirbdavo 200 gramų grūdų – vieną darbadienį. Per metus moterys turėjo išdirbti 250 darbadienių, vyrai – 280. Dirbdavo per vasarą, o rudenį, gaudavo užmokestį grūdais. Kai kurie kolūkiečiai užmokestį galėdavo parsinešti ant pečių.

1952-1954 m. pirmininku dirbo Motiejus Kazlauskas iš Dargužių kaimo. Buvę maži kolūkiai pradėti stambinti. 1954 m. kolūkis „Kelias pirmyn“ buvo sujungtas su Lieponių „Pergalės“ kolūkiu. Jam paliktas „Pergalės“ pavadinimas.

Išsiplėtė kolūkio ribos: prijungtos Lieponių, Mažųjų Lieponių ir Kalvių kaimų žemės. Kolūkio pirmininku išrinktas Lieponių kaimo gyventojas Juozas Velička. Sujungus kolūkius buvo sudarytos laukininkystės brigados: Kalvių, Lieponių ir Tiltų. Kalvių brigadininku tapo Stasys Bižokas, Lieponių – Stasys Zubkauskas, Tiltų – Juozas Kučinskas.

1955 m. kolūkio pirmininku tapo Eišiškių rajono komunistų partijos antrasis sekretorius Mikas Aikdukas, po partijos kreipimosi pašauktas kaip trisdešimtūkstantininkas dirbti į ekonomiškai silpną kolūkį. Nuo tada kolūkio vadovai buvo skiriami tik su rajono partijos komiteto žinia, o planus, ką auginti ir kokią produkciją gaminti nurodydavo rajono žemės ūkio valdyba. Pagal nurodymus keletą metų kolūkyje buvo auginami ir kukurūzai.

1958 m. kaimą apšvietė elektra. Ją gamino ant traktoriaus T-54 variklio uždėtas generatorius. Šviesa buvo tiekama ir Lieponių bei Kalvių kaimams. Elektros paleidėjais dirbo Stasys Kuklys iš Kuklių kaimo, vėliau Alfonsas Žemaitis, buvęs ir lentpjūvės vedėju. 1965 m. Tiltų kaimas buvo elektrifikuotas, prijungiant prie bendrų Lietuvos elektros energijos tiekimo tinklų.

Iki 1959 m. kolūkis priklausė Eišiškių rajonui, po administracinio teritorinio perskirstymo priskirtas Trakų rajonui ir pavadintas Tiltų kolūkiu. Nuo 1960 m. kolūkiui vadovavo Albertas Kazokas, anksčiau dirbęs Kalesninkų kultūros namų direktoriumi. Jo žmona Elena buvo kolūkio agronomė.

Tuo metu buvo nustatinėjamos Tiltų ir Valkininkų kolūkių žemės ribos. Kolūkio pirmininkas sutiko Valkininkų kolūkiui perduoti visas Tiltų šienaujamas pievas ir ganyklas kaip pelkėtą, niekam nereikalingą užkampį. Matininkų žemėlapiuose buvo pažymėtos kolūkių ribos prie pat kaimo, ties *Viganu*. Atsitiktinai į kolūkio kontorą užėjęs kolūkio statybos brigadininkas Juozas Kairys, pamatęs žemėlapius, prašė nukelti kolūkio ribas toliau. Matininkas sutiko, tik kolūkio pirmininkas nenorėjo to daryti. Kitą dieną J. Kairys buvo iškritikuotas sienlaikraštyje, apsvarstytas sušauktame kolūkio partiniame susirinkime. Jį užstojo buvęs kolūkio pirmininkas, komunistas, didelį autoritetą turintis lieponietis Juozas Velička. J. Kairys nubaustas nebuvo, o vėliau atvežtame matininko žemėlapyje kolūkio ribos buvo perkeltos už *Salos*. Nors ir ne visos buvusios žemės atgautos, tačiau ribos nuo kaimo atitolintos, papildomai palikta apie 100 ha žemės. Vėliau plečiantis kaimui, paskutinės sodybos buvo pastatytos jau už pirmojo plano žemės ribų.

Kai 1964 m. pirmininku išrinko Petrą Armalį, kolūkis buvo atsilikęs. Čia buvo dvi medinės kiaulių fermos, karvidė su mažus primilžius duodančiomis 76 karvėmis. Laukuose dirbo 7 traktoriai, riedėjo 3 mašinos, Lieponių darže dviejuose mediniuose šiltnamiuose dirbo 3 moterys. Pajamos per metus sudarė 62 tūkstančius rublių.

Padėtis pradėjo gerėti po melioracijos darbų, kai pievos tapo derlingesnės, į kolūkį atėjo dirbti jauni specialistai. Iki 1990m. buvo sukultūrinta 2100 ha žemės. Pasikeitė ekonominis žemių įvertinimas. Smėlėtos žemės įvertintos 22 balais, numelioravus padidėjo iki 36,8 balų. Nederlingos priesmėlio žemės perduotos Tiltų girininkijai, miškais apsodinta 640 ha buvusių kolūkio žemių.

Kolūkio pirmininkas Petras Armalis. 1978 m.

Ūkyje buvo plečiama augalininkystė ir gyvulininkystė. Pastaroji – pieno ir mėsos krypties, daugiausia galvijininkystė.

1970-1971 m. pradėtos naujų fermų statybos, 1975 m. pastatytas fermų kompleksas. Fermose buvo auginama apie 1400 galvijų, iš jų apie 400 melžiamų karvių. Iki 1970 m. buvo melžiama rankomis, vėliau – melžimo aparatais, pastačius fermų kompleksą – į pieno linijas. Vidutiniškai iš karvės buvo primelžiama po 3000 kg pieno per metus. Kolūkis per metus parduodavo apie 1200 tonų pieno, apie 320-340 tonų mėsos.

Tiltų kolūkio vyriausioji buhalterė Marija Juknevičienė. 1975 m.

Pastačius žolės miltų agregatą, nuo 1968 m. buvo gaminami žolės miltai. Per vasarą kolūkiečiai pagamindavo apie 800 tonų žolės miltų, dalį jų veždavo į Vievio grūdų produktų kombinatą ir keisdavo į kombinuotuosius pašarus. Buvo įrengtos 7 siloso tranšėjos. Pievas šienaudavo kelis kartus iki vėlyvo rudens. Šieną presuodavo vokiškais presais, per dieną – iki 100 tonų. Džiovinti baigdavo daržinėse aktyviaja ventiliacija. Pastatyti nauji garažai laikyti kolūkio techniką.

Ūkio specializacija buvo daržovių auginimas. Jų plotai išsiplėtė iki 100 ha. 1978 m. Lieponių kaime iškilo nauji metaliniai šiltnamiai. Daugiausia užaugindavo kopūstų – apie 2000 tonų, morkų apie 800 tonų. Trūko daržovių nuėmimo technikos, todėl kolūkiui talkino studentai, technikumų, profesinių ir vidurinių mokyklų moksleiviai. Vasarą veikdavo darbo ir poilsio stovyklos. Rūdiškių, Trakų ir Lentvario vidurinių mokyklų moksleiviai per vasarą dirbo prie šieno ir daržuose. Rudenį derlių nuimdavo VU medikai, fizikai, Aukštadvario žemės ūkio technikumui (dabar Aukštadvario žemės ūkio mokykla) moksleiviai ir kitose mokyklose besimokantis jaunimas. Daržovės buvo tiekiamos Vilniaus prekybos bazei, Trakų paruošų kontorai. Kopūstus Rūdiškių geležinkelio stotyje kraudavo į

vagonus ir siųsdavo į Leningradą (dabar Sankt Peterburgas), Murmanską, Archangelską, Saratovą, Vologdą.

Nuo 1968 m. buvo atsisakyta darbadienių, kolūkiečiams pradėtos mokėti 12 rublių pensijos, kurios vėliau po truputį kilo: 15,20,40 rublių. Jau 1970 m. kolūkis turėjo milijonines pajamas ir buvo vadinamas „milijonieriumi“. Pasiekęs gerų gamybinių rezultatų, gaudavo daug pelno, didėjo kolūkiečių atlyginimai. 1980 m. kolūkio sąskaitoje buvo 1 mln. 600 tūkst. rublių.

Tiltų kolūkiečių ataskaitinis susirinkimas. 1978 m.

Kolūkiečių šeimoms buvo pradėti statyti mūriniai gyvenamieji namai. 1970 m. šalia kultūros namų pastatyta nauja mūrinė kontora. Tiltų statybininkų brigadoje dirbo 24-26 žmonės, buvo samdoma Trakų tarpkolūkinė statybininkų brigada. Kolūkiečiai naudojosi 60 arų asmeninio ūkio žeme, leista laikyti daugiau

kaip vieną karvę; iš gyventojų buvo superkamas pienas, galvijai, kiaulės. Daugėjo pajamų, namuose atsirado radijo imtuvai, televizoriai, šaldytuvai, motociklai, automobiliai.

1985-1985 m. kolūkiui vadovavo Jonas Leščinskas, 1985-1987 m. – Stasys Kuzmickas, 1987-1991 m. – Eugenijus Račkus.

Smėlėtuose kolūkio laukuose grūdinių kultūrų derlingumas buvo nedidelis (10-12 cnt iš ha, kai kuriais metais 16-18). Pirmininku tapęs zootechnikas Jonas Leščinskas daug dėmesio skyrė organinių trąšų kaupimui ir įterpimui į dirvą, dėl to derlingumas padidėdavo iki 20-22 centnerių iš hektaro. Ūkio rentabilumas 1984 m. buvo pakilęs iki 40,3 procentų.

1980-1981 m. išasfaltuota kaimo gatvė, šalia mokyklos ir parduotuvės sudėti blokelių šaligatviai. Toliau buvo kuriama kolūkio gyvenvietė. Dešinėje Gelužos upelio pusėje, iškilo Alytaus eksperimentinio namų statybos kombinato surenkamieji gyvenamieji namai, kuriuose apsigyveno specialistai, jaunos kolūkyje dirbančios šeimos. Buvo pastatytas vaikų darželis, arkiniai sandėliai, grūdų sandėlis, veršelių stovykla, avidės priestatas, kuriame laikyta apie 500 avių.

Kolūkio darbuotojams buvo organizuojamos ekskursijos po Lietuvą, į Maskvą, Leningradą, Užkarpatę, Brestą, aplankyta Sočis, Jalta, Armėnija, Abchazija. Kelionių išlaidas apmokėdavo kolūkis. Kolūkiečiai pasižvalgydavo po plačiąją tuometinę Sovietų Sąjungą, praplėsdavo akiratį, susipažindavo su kitų tautų kultūra, architektūra, istorija.

Kolūkiečių ekskursija į Leningradą. 1969 m.

Kolūkiečiai Užkarpatėje. 1970 m.

Kolūkiečių ekskursija į Krymą. 1984 m.

Ереван

Турпист

Kolūkio dirbantieji Jerevane. 1986 m.

Grupė kolūkiečių ekskursijoje Abchazijoje. 1988 m.

1990 m. kolūkyje buvo 334 nariai: iš jų 164 darbingi kolūkiečiai (104 vyrai ir 60 moterų) ir 170 pensinio amžiaus.

Daug metų kolūkyje dirbo inžinierius mechanikas Vladislovas Norinkevičius, brigadininkas Gintautas Kleinotas, vyriausioji buhalterė Marija Juknevičienė, buhalterė Antosė Radžiuvienė, ekonomistė Elena Jančiauskienė, vyriausioji zootechnikė Apolonija Prokop, fermos vedėjas Antanas Adlys, agronomai Juozas Latvys, Albinas Buja, Stasys Kaminskas. Darbštumu pasižymėjo traktorininkai Stasys Pansevičius, Edvardas Leščinskas, Pranas Mazaliauskas, Juozas Jankauskas, Stasys Staknys, Juozas Uždavinyš, vairuotojai Pranas Verseckas, Juozas Tolvaiša, Pranas Radžius, Jonas Adlys, Gerų darbo rodiklių pasiekė galvijų augintojai Jonas Rūstelis, Juozas Kaziukonis, Juozas Jakučionis, Juozas Čenkus, Veronika Lebednykienė, veršelių augintojos Adelė Žemaitienė, Ona Kašėtienė, Zosė Urbelionienė, Zosė Gainienė, melžėjos Elena Tolvaišienė, Bronė Kučinskienė, Marija Peciukonienė, Marijona Staknienė, Albina Slavinskienė, ir dar daug daug kitų žmonių, atidavusių kolūkiui savo jėgas ir gražiausius gyvenimo metus.

Bendrovės

1990 m., atkūrus Lietuvos valstybingumą, prasidėjo žemės ūkio reorganizacija. Buvę kolūkiai ir tarybiniai ūkiai ėmė skaldytis į smulkesnes bendroves. 1991 m. kolūkių pirmininkai pakeisti laikiniais administratoriais. 1991 m. lapkričio 1 d. paskirtas Albinas Buja, nuo 1992 m. spalio 1 d. administratoriumi tapo Vladislovas Norinkevičius. Vėliau buvo įregistruotos bendrovės: Tiltų, Lieponių, Naujienų ir Užupio. Tiltų bendrovės vadovu tapo V. Norinkevičius, vėliau Aleksandras Juknevičius, Lieponių – Pranas Žilinskas, vėliau Antanas Adlys, Gintautas Kleinotas, Naujienų – Albinas Buja, vėliau Stasys Kaminskas.

Užsidarius sienoms su Rusija, sumažėjo žemės ūkio produkcijos rinka. Smarkiai krito kainos. Iš pradžių galvijai buvo gabenami į Lenkiją, kur jų kainos buvo kiek didesnės nei Lietuvoje, vėliau ir ten netekta rinkos. 1994 m. sausra pirmiausiai sužlugdė daržoves auginusią Naujienų bendrovę, kuri tais metais derliaus net nuėmė.

Dėl netinkamai vykdytos žemės ūkio politikos ir nepalankių kainų netrukus ėmė žlugti ir kitos bendrovės. 1997 m. balandį apie likvidavimą paskelbė Lieponių žemės ūkio bendrovė, 1997 m. spalio mėnesį – Tiltų. Užupio bendrovė panaikinta 1997 m. spalio 1 d.; kontora, bendrabutis privatizuoti, turtas išdalintas. 1998 m. likviduota Tiltų bendrovė, dalis turto išdalinta bendrovės nariams pagal pajų, kita dalis – parduota. Iki šiol nelikviduotos Naujienų ir Lieponių žemės ūkio bendrovės, bet jos jokios veiklos nevykdo.

Dauguma kaimo gyventojų turi po 3 hektarus žemės, dirba smulkiuose šeimos ūkiuose, dalis atsiėmė anksčiau turėtą žemę, ūkininkauja, sukūrė kelias individualias įmones. 1999 m. Tiltų kaime buvo tik 4 ūkininkai, turintys žemės nuosavybės gražinimo aktus.

2000 m. Tiltų kadastrinėje vietovėje buvo patvirtintas žemės reformos žemėtvarkos projektas. Gyventojams, turintiems žemės nuosavybės dokumentus bus atstatyta teisė į žemę, mišką, vandens telkinius.

Pirmieji ūkininkai

Pirmiausia nepriklausomoje Lietuvoje ūkininkauti pradėjo buvęs augalų apsaugos agronomas Kęstutis Matkevičius. Jis 1991 m. pagal valstiečių ūkio įstatymą išsinuomojo 48, 8 ha žemės. Ją dirbo 3 metus. Sėjo rugius, miežius, grikius, lubinus. Grūdų derliai dėl nepalankių oro sąlygų smėlėtoje žemėje buvo nedideli.

Iš Tiltų bendrovės įsigijęs fermą, tris metus augino 500 vištų. Kiaušinius tiekė Valkininkų „Pušelės“ sanatorijai. Po 1994 m. sauringos vasaros, kai išdegė vasarojus, išsinuomos žemės atsisakė. Pradėjus gražinti žemės nuosavybę, Kęstučio tėvas Jonas Matkevičius iš pradžių atgavo 7 ha, vėliau 10,5 ha turėtos žemės, kurią

dirba Kęstutis. Sėja 3 ha rugių, sodina 0,5 ha bulvių, šienauja 7 ha pievų, laiko tris karves. Turi traktorių, kombainą, kitos žemės ūkio technikos.

1995 m. įsteigė K. Matkevičiaus individualią įmonę. Sudaręs sutartį su švedų firma „Grosserwud“ Valkininkų urėdijoje pirko retinamo miško, drožė kuolus tvoroms tvirti ir vynuoges paremti. Švedų firma juos nupirkdavo, impregnuodavo ir realizuodavo Švedijoje ir Prancūzijoje. Įmonėje, kurioje dirbo 10 žmonių, pagal sutartį dirbo dvejus metus, kol bankrutavo švedų firma.

1998 m. individuali įmonė, pakeitusi veiklos pobūdį, vėl pradėjo dirbti. Sudariusi sutartį su Valkininkų urėdija, Tiltų girininkijoje atlieka miško ruošos darbus. Penki-šeši samdomi darbininkai pjauna medžius, ruošia medieną, pavasarį sodina miškus.

Kęstutis Matkevičius su dukromis Renata, Sigita, žmona Nijole. 2000 m.

1994 m. K. Matkevičius, isigijęs kolūkio pirtį, ją pertvarkė į gyvenamąjį namą. Kęstučio ir buvusios buhalterės Nijolės šeimoje auga dvi dukterys: Sigita ir Renata – Rūdiškių vidurinės mokyklos mokinės.

Kęstučio tėvas Jonas Matkevičius buvo bitininkas, laikė apie 30 avilių. Iš gausios septynių vaikų šeimos tik vienas Kęstutis gyvena ir dirba savo gimtajame kaime.

Juozas Kairys ūkininkauti pradėjo 1992 m. Dirba 14,2 ha ūkyje: 8,8 ha paveldėjo iš tėvų, 5,4 ha – iš žmonos Aldonos tėvų. Sėja 4 ha rugių, 5 ha grikių, po 1 ha miežių ir avižų, sodina 1 ha bulvių. Šienauja apie 3 ha pievų. Laiko 3 karves. Anksčiau laikė 11-12 raguočių, augino kiaules, bet pernelyg žemos supirkimo kainos

privertė šios veiklos atsisakyti. Derlius labai priklauso nuo oro sąlygų, geresnę vasarą iš 1 ha prikulia 2 tonas grikių, blogesnę – tą patį kiekį gauna iš 5 ha. Smėlėta dzūkų žemė gero grūdinių kultūrų derliaus neduoda. Brangios trašos, atsarginės dalys, kasmet brangstantis kuras neatitinka žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų, užaugintą derlių ir gyvulius sunku realizuoti. Turi traktorių, kombainą, įvairių žemės ūkio padargų: plūgus, šienapjovę, grėblius, vartytuvus. Su savo technika padeda dirbti žemę ir kitiems kaimo gyventojams.

Aldona ir Juozas Kairiai su dukra Lina, sūnumis Dainiumi, Raimondu ir mama Ieva Kairiene. 2000 m.

Kairių šeima gyvena tėvo Juozo Kairio pastatytame name. Jų kieme tebestovi 1944 m. tėvo pastatytas koplytstulpis su užrašu „Jėzau, gelbėk žmones“. Kaimo žmonės šią šeimą vadina ūkininkais, pripažindami jų darbštumą ir tvarkingumą. Juozas Kairys kolūkyje dirbo vairuotoju, žmona Aldona – valgyklos vedėja. Šeimoje auga sūnūs Raimondas ir Dainius, dukra Lina.

Marija Juknevičienė, buvusi Tiltų kolūkio vyriausioji buhalterė dirba 8 ha žemės, turi 7,5 ha miško. Ūkininkauti pradėjo 1995 m. Iš pradžių mama Stefanija Kastautienė padovanojo 4,8 ha žemės, vėliau atgavo senelio dirbtą žemę. Sėja grūdines kultūras, augina bulves, laiko 3 karves, 2 telyčias, augina kiaules. Žemę dirba kartu su vyru Aleksandru Juknevičiumi. Turi traktorių, žemės ūkio padargus: plūgus, kultivatorių, šienapjovę, grėblius, rinktuvą. Kasmet parduoda 10 tonų pieno ir 1 toną jautienos ir kiaulienos. Žemės prastos, pieno kokybės reikalavimai dideli,

kainos žemos, todėl pajamos nedaug viršija išlaidas. Kartu gyvena dukra Svetlana, žentas Algis Pigaga, vaikaičiai Mantas ir Monika.

Alvydas Verseckas, baigęs Lietuvos veterinarijos akademiją ir įgijęs zootechniko specialybę, dirbo Žilinių kolūkyje, Trakų žemės ūkio valdyboje, vėliau vežė prekes iš užsienio, tačiau norėjo gyventi kaime, todėl grįžo pas tėvus. 1997 m. likviduojant Tiltų bendrovę, įsigijo vieną fermą – karvidžių kompleksą, kuriame augina kiaules ir paršelius. Išsinuomojo 30 ha žemės, sėja grikius, rugius, sodina bulves, turi šienaujамų pievų. Alvydas labai darbštus – didesnę darbų dalį nudirba pats. Ūkyje padeda visi šeimos nariai. Jo šeima gyvena Vilniuje: žmona Snieguolė medicinos sesuo, sūnus Mindaugas – mokinys, dukra Akvilė lanko vaikų darželį. Tėvas Pranas Verseckas buvo ilgametis kolūkio vairuotojas, baigęs pirmuosius Lietuvoje vairuotojų kursus. Mama Bronė kolūkyje augino veršelius, buvo darbo pirmūnė. Sesuo Stasė Verseckaitė nuo 1978 m. dirba Kultūros ministerijoje sekretore.

Juozas Radžius žemės nuosavybę atgavo 1999 m.: 11 ha žemės ir 5 ha miško. Turi įsigijęs traktorių, kitą reikalingą žemės ūkio inventorių. Sėja 1 ha rugių, 0,5 ha kviečių, 1 ha grikių, sodina 1 ha bulvių, šienauja 6 ha pievų. Laiko 2 karves, prieauglį. Dirbti padeda žmona Zosė ir sūnus Vytautas.

Zosė ir Juozas Radžiai su dukra Laima. 1973 m.

Juozas Radžius – tikras istorijos žinovas, gerai prisimenantis senolių pasakojimus, įvairius įvykius, datas, Gimęs mažažemio valstiečio šeimoje, jau devynių metų piemenavo: penkias vasaras ganė karves. Per karą neteko tėvo. Juozas Radžius 12 m. dirbo kultūrinį darbą – buvo klubo-skaityklos vedėjas, 24 m. Tiltų girininkijoje dirbo meistru, penkerius – eiguliu. J. Radžius darbštus, besidžiaugiantis gyvenimu, noriai bendrauja su įvairaus amžiaus žmonėmis, dalyvauja renginiuose, moka įdomiai pasakoti, į jį patarimo dažnai kreipiasi gyventojai. J. Radžius – giesmininkas, kartu su kitais giesmininkais į amžino poilsio vietą palydi kiekvieną, išeinantį iš šio pasaulio.

Kasmet Visų šventųjų vakarą kaimo kapinėse giesmininkai Juozas Radžius, Elena Verseckienė, Malvina Lankelienė, Bronė Kučinskienė, Marija Verseckienė, Antosė Zalieckienė, Genoefa Rūstelienė, Antosė Vilkišienė, Vytas Vilkišius, Pranas Lebednykas, Jonas Kučinskas, Pranas Radžius su kitais gyventojais, atėjusiais aplankyti kapų ir uždegti žvakučių, prie uždegto aukuro meldžiasi ir gieda šventas giesmes. Taip pat visi moka daug liaudies dainų, išmoktų iš savo tėvų ir senelių.

Girininkija

Caro laikais Tiltuose buvo eiguva. Praeito šimtmečio pabaigoje Tiltų kaimo miškuose eiguliu dirbo Juozas Verseckas, vėliau jo sūnus Jurgis, valdęs 23 ha nuosavos ir 15 ha valdiškos žemės.

Pelkėtuose plotuose iškirto miško atsodinti nereikėdavo, jis atželdavo savaime. Aukštesnėse vietose sodino pušynus. XIX a. pabaigoje buvo pasodintas dabar jau brandus *Medziavų* miškas.

Kaimo gyventojų galvijai ganydavosi aplink kaimą esančiuose žemės plotuose. Jeigu kurio nors ūkininko galvijai patekdavo į neleistiną valdiško miško vietą, eigulys turėjo teisę ūkininką bausti. Kad nereikėtų mokėti baudos, žmonės galėjo dirbti miško darbus. Taip kaimo moterys apie 1901 m. pasodino *Salos* mišką.

1920-1939 m. kraštą okupavus lenkams, miškus tvarkė lenkų miškų administracija. Buvo sudaryta Valkininkų urėdija. Į Tiltų eiguvą paskirtas eigulys iš Varšuvos Janas Gylis. Netoli kaimo, prie kelio į Valkininkus buvo pastatytas gyvenamasis namas su ūkiniais pastatais. Čia jis sukūrė šeimą, vedė lietuvę Malviną iš Pamerkių kaimo. Du jų vaikai lankė lenkišką Tiltų pradinę mokyklą.

Eigulys buvo labai griežtas. Iš miško vydavo visus aplinkinių kaimų gyventojus, net vaikus, be leidimo renkančius miško gėrybes ar sausuolius. Jis atimdavo pintinėles su uogomis, rogutes su malkomis, suaugusiems rašydavo protokolus ir traukdavo baudžiamojon atsakomybėn. Gražinus Vilniaus kraštą Lietuvai, bijodamas aplinkinių kaimų gyventojų keršto, J. Gylis, palikęs šeimą, pasitraukė į Lenkiją.

Nuo 1935 m. žiemomis žydai, išpirkę urėdijoje valdiško miško, samdydavo miško kirtėjus. Pagrindiniai kirtėjai buvo Petras ir Jonas Verseckai,

Antanas, Juozas ir Jonas Kaziukoniai. Medieną į Valkininkų geležinkelio stotį arba Rūdiškių miestelio stotį arkliais veždavo Stasys Andriuškevičius, Juozas Verseckas, Juozas Mazaliauskas.

1940 m. aplink kaimą iškirstos užpelkėjusios lapuočių biržės. Į Valkininkų pusę iškirsta 12 biržių, apie 10 ha miško.

Prasidėjus sovietinei okupacijai Tiltus supantys miškai priskirti Trakų miškų urėdijai. Pradžioje jie buvo tik kertami, mažai dėmesio skiriant atželdinimui. Nuo 1953 m. kasmet buvę dirbami žemės plotai apsodinami miškais, pirmiausia – prie Žvingeliškių kaimo buvusi Degsnių žydų žemė. 1957 m. prasidėjo melioracija, iškirsti stambūs miškai, buvę kaimo rytų ir pietų pusėse. Išvalyti miškų plotai virto nusausinta žeme, kurią keitė į nederlingus smėlėtus kolūkio laukus, labai tinkamus pušynams.

1958 m. buvo atkurta Valkininkų urėdija, su keturiomis girininkijomis. Šalia Tiltų kaimo esantys miškų plotai buvo priskirti Merkio girininkijai.

Tiltų girininkija įkurta 1962 m., jai vadovauti paskirtas Merkio girininkas Algimantas Kacevičius, pavaduotoju – Petras Kastautas, jau nuo 1958 m. dirbęs Merkio girininkijoje žvalgu. Girininkija užėmė 3345 ha miškų. Sudarytos penkios eiguvos, tais metais pagaminta apie 7000 kietmetrių medienos.

Pradžioje girininkija neturėjo savo patalpų, glaudėsi kultūros namų pastate. 1963 m. buvo pradėtas statyti tipiškas dviaukštis mūrinis girininkijos pastatas: būstinė su gyvenamosiomis patalpomis ir ūkiniu pastatu. 1964 m. girininkija perkelta į naują pastatą.

1964 m. girininku tapęs Petras Kastautas, savo veiklą paskyrė miškams. Girininkijai vadovavo 20 m., jo pavaduotojais dirbo Antanas Didika, Stasys Ablačinskas, Kęstutis Miklušis, nuo 1975 m. – Aleksandras Juknevičius, kuris 1984 m. paskirtas girininku, o jo pavaduotoju tapo Vytas Lesniauskas.

Įsteigus girininkiją rūpinasi miškų puoselėjimu, jaunuolynų ugdymu. Girininkas P. Kastautas veisė daigynus, pradėti sėti 10-20 arų daigynėliai Naujienų miškuose. 1967 m. užveistas pušų daigynas Tiltuose, daigynų plotai nuo 0,5 išplėsti iki 1 ha. Įrengti lapuočių – liepų, beržų, klevų, gudobelių, kaulenių medžių – daigynai. Sėklų rinkimu rūpinosi eiguliai. Kiekvienas privalėdavo pririnkti iki 500 kg pušų kankorėžių. Daigus augindavo vienerius metus, po to tankiai išsodindavo į nuolatinę augimo vietą.

Geriausiai smėlėtoje Dzūkijos žemėje augo pušys, jų ir sodinta daugiausia. Neblogai augo beržai, eglės. Didžiausias plotas, apie 100 ha, buvo apželdintas 1966 m., kai Tiltų kolūkis perdavė buvusius dirbamus Lieponių, Mažųjų Lieponių, Kalvių ir Tiltų gyventojų žemės plotus. Tuomet buvo sudarytos aštuonios darbo brigados po dešimt žmonių iš aplinkinių Čižiūnų, Degsnių, Naujienų, Tiltų, Kalvių kaimų. Jų gyventojai apsodino didžiulį miško plotą. Biržėse sodino rankomis, lygiuose laukuose jau prieš 30 metų naudojo ir sodinimo mašinas. Medžių daigais buvo aprūpinamos ir kitos Valkininkų urėdijos girininkijos.

Miškus kirsdavo 10-15 darbininkų. Girininkija turėjo 6 arklius. Kol nebuvo technikos, medieną traukdavo arkliais. Kai aštuntajame dešimtmetyje darbo

užmokesčiai kolūkiečiams buvo pakelti, daug miško darbininkų perėjo dirbti į kolūki. Vienu metu girininkijoje buvo likę tik du miško darbininkai, tuomet miško ruošos darbus atlikdavo eiguliai. Vėliau, netekę darbo žemės ūkio bendrovėse, daug jaunų vyrų atėjo dirbti miško kirtėjais, sezoniniais darbininkais.

Girininkas Petras Kastautas. 1967 m.

Tiltų girininkijos darbuotojai: iš kairės eigulys Alfonsas Žemaitis, Valkininkų miškų ūkio miško apsaugos inžinierius Stasys Versekėnas, girininkas Petras Kastautas, pavaduotojas Aleksandras Juknevičius, eiguliai Pranas Lebednykas ir Juozas Kazlauskas. 1976 m.

1988 m. prie Tiltų girininkijos buvo prijungti 1437 ha Žilinių, 1320 ha Valkininkų girininkijų, 22 ha Žilinių, 637 ha Tiltų kolūkių miškų. Dirbo septyni eiguliai. 1999 m. girininkija turėjo 6576 ha miškų, iš to ploto privačios nuosavybės teise buvo sugražinta 149 ha miškų. Miškai šiaurėje ribojasi su Žeronių ir Paluknio, vakaruose – su Žilinių, vakaruose ir pietuose – su Valkininkų, rytuose – su Šalčios ir Pirčiupių girininkijomis. Vyrauja pušynai – 84 proc., eglės – 7 proc., beržai – 6,5 proc., juodalksniai – 2 proc., uosiai – 0,5 proc. miškų. Vidutinis miško amžius – 50 metų.

1999 m. girininkijoje buvo 58 arai daigynų: 23 – pušų, 35 – eglių. Juos prižiūrėjo viena darbininkė. Nuo girininkijos išikūrimo įveista apie 1800 ha želdinių. Vidutiniškai per metus atsodinama apie 10 ha miškų. 1987 m. atsodinta 37 ha, 1999 m. – 3,5 ha, 2000 m. – 11,5 ha miško.

Visus miško darbus – ugdomuosius kirtimus, sodinimus – atlieka dvi individualios įmonės : Kęstučio Matkevičiaus ir Vyto Kazlausko. Jose dirba vietiniai gyventojai, buvę kolūkiečiai, yra ir jaunimo.

2000m. bus pagaminta 12, 9 tūkst. kietmetrių medienos, iš jų – 6,3 tūkst. tarpinio naudojimo (retinimas, valymas) ir 6,6 tūkst. pagrindinio kirtimo.

Šakų genėtojai Jozas Kučinskas ir Jozas Uždavins. 1962 m.

Miško darbininkai: iš kairės Alfonsas Žemaitis, Vytautas Lankelis, Jonas Zalieckas, Jozas Verbickas. 1968 m.

Miško kirtėjai: iš kairės Gintaras Kašėta, Albinas Naudžiūnas, Dainius Jasiulionis, Edgaras Šakevičius, Julius Jasiulionis, Jurijus Dubinskis. 1998 m.

1980-1990 m. girininkijos medynams daug žalos padarė briedžiai, nugraudami pušų ir eglių jaunuolynų žievę. Dalis medelių buvo atsodinta, kiti pažeisti medžiai pūva ir trūnija, čia teks atlikti daug darbų.

Didelių nuostolių miškai patiria per gaisrus. Girininkijos eiguliai sausomis vasaromis pagal grafiką budi Valkininkų urėdijoje. Didesnis gaisrų pavojus kyla užsitęsus sausiems orams. 1994 m. sauringą vasarą išdegė 12 ha miško, 1999 m. lietingą vasarą kilę trys gaisrai buvo greitai nuslopinti, išdegė apie 40 arų miško.

Tiltų girininkijos teritorijoje, Naujienų miškuose, yra 6 ha priešerozinių miškų, Inklėriškių miškuose 19,3 ha genetinis draustinis, kuriame auga 2 plusiniai pušies ir 1 plusinis eglės medžiai. Jie iš kitų medžių išsiskiria aukštumu, stiebo tiesumu ir apimtimi. Yra vandens apsauginių miškų, kurie užima 67,4 ha plotą. Visi kiti – ūkiniai miškai.

Inklėriškių miškuose palaidoti septyni 1863 m. Liudviko Narbuto būrio sukilėliai. Jiems pastatytas paminklinis kryžius su lenkišku užrašu. 191 ha plote 1960 m. buvo įkurtas Inklėriškių istorinis landšaftinis draustinis, kurio paskirtis – saugoti aplinką ir istorijos vertybes. Tuo pagrindu remiantis 1992 m. įkurtas Inklėriškių kraštovaizdžio draustinis. Netoli buvusios Inklėriškių partizanų bazės yra partizano Aleksejaus Makejevo kapas su paminkliniu akmeniu.

Prie Pamerkių ir Inklėriškių yra nusausinta 473 ha miško. Girininkijoje įrengtos 5 poilsio ir 6 automobilių stovėjimo aikštelės.

1998 m. Valkininkų urėdija šventė savo atkūrimo 40-metį. Į ją susirinko girininkai, jų pavaduotojai, eiguliai, anksčiau dirbę miškininkai. Veikė medžioklės trofėjų, sausų gėlių kompozicijų parodos. Prisiminta urėdijos istorija, girininkijų darbai. Geru žodžiu valkininkiečiai minėjo buvusį, jau iš gyvenimo išėjusį Tiltų girininkijos girininką Petrą Kastautą. Darbštų, dorą ir nuoširdų žmogų – tokį girininką prisimena ir buvę girininkijos darbuotojai, eiguliai.

Nuo 1998 m. Tiltų girininkijoje dirba penki eiguliai. Ilgiausiai, nuo 1959 m, girininkijoje dirbo eigulys Pranas Lebednykas, pradėjęs šakų genėtoju Merkio girininkijoje. 1962 m. pakviestas dirbti eiguliu į naujai įsikūrusią Tiltų girininkiją, dirbo iki 1998 m. Jo eiguva buvo pati didžiausia – apie 1230 ha miško. Eiguvoje kasmet iki 1971 m. buvo sodinama 50 ha želdinių, vėlesniais metais mažiau. Eigulys išugdė apie 700 ha jaunuolynų, įrengė daigynus, rinko sėklas, kirto biržes, ruošė arkliais šieną. Trejus metus kas antrą dieną budėjo Valkininkų priešgaisriniame stebėjimo bokšte. Jo eiguvoje kilo tik vienas daug žalos nepadaręs gaisras. Per savo darbo metus P. Lebednykas įrengė 10 poilsio aikštelių su miško baldais, ne kartą keitė kvartalinius stulpus. Minint urėdijos keturiasdešimtmetį, P. Lebednykas gavo Varėnos savivaldybės mero V. Mikalausko padėkos raštą už didelį ir nuoširdų darbą Varėnos kraštui. Dabar P. Lebednykas dirba atgautą tėvų žemę (17,5 ha), kurios pusę užima miškai.

Eigulys Pranas Lebednykas. 1968 m.

Eigulys Juozas Kazlauskas iš Kalvių kaimo pradėjo dirbti 1963 m. Girininkijoje dirbo 35 metus. JO eiguvoje apšodinti visi buvę dirbami laukai prie Kalvių. Daug metų eiguliais dirbo Vytautas Kazlauskas, Raulas Kastautas, Vincas Batarla iš Naujienų kaimo, Alfonsas Žemaitis iš Tiltų kaimo.

1999 m. eiguliais dirbo Gintaras Buja, Vitas Lebednykas, Ramūnas Puzas, Kęstutis Verseckas ir Pranas Mazaliauskas.

Jau penkioliktus metus girininku dirba Virginijus Počkevičius. Baigęs Kauno miškų technikumą (dabar Kauno aukštesnioji miškų mokykla), 1984-1985 m. dirbo Veisiejų urėdijos Kapčiamiesčio girininko padėjėju. 1985 m. atėjo dirbti į Tiltų girininkiją. Girininkas kasdien apvažiuoja ir apžiūri girininkijos miškus, rūpinasi jų apsauga, atkūrimu. Jis darbštus, visur spėjantis, tikras miškų puoselėtojas. Yra medžiotojas ir bitininkas, nuo pat įsikūrimo Tiltuose laikantis 10-12 bičių šeimų. V. Počkevičiaus medžioklės trofėjai 1995-1996 m. įvairiose parodose pelnė apdovanojimus: elnio ragai su kaukole įvertinti sidabro medaliu ir diplomu Rygoje vykusioje Baltijos šalių medžioklės trofėjų parodoje, šerno iltys respublikinėje medžioklės parodoje Vilniuje, Dainavos krašto – Druskininkuose, Baltijos šalių – Rygoje taip pat pelnė diplomus ir sidabro medalius. Laisvalaikiu girininkas mėgsta skaityti knygas, turi iki 1000 knygų nuosavą biblioteką. Be profesinės literatūros komplektuoja istorinės, grožinės literatūros kūrinius. Žmona Valė tvarko girininkijos patalpas. Šeimoje auga dukra Birutė ir sūnus Mindaugas.

Iš kairės: Tiltų girininkas Virginijus Počkevičius, Valkininkų urėdijos darbų saugos inžinierius, dabar Tiltų girininko pavaduotojas Julius Vencius, girininkijos valytoja Valė Počkevičienė, eiguliai Pranas Mazaliauskas ir Kęstutis Verseckas. 1997 m.

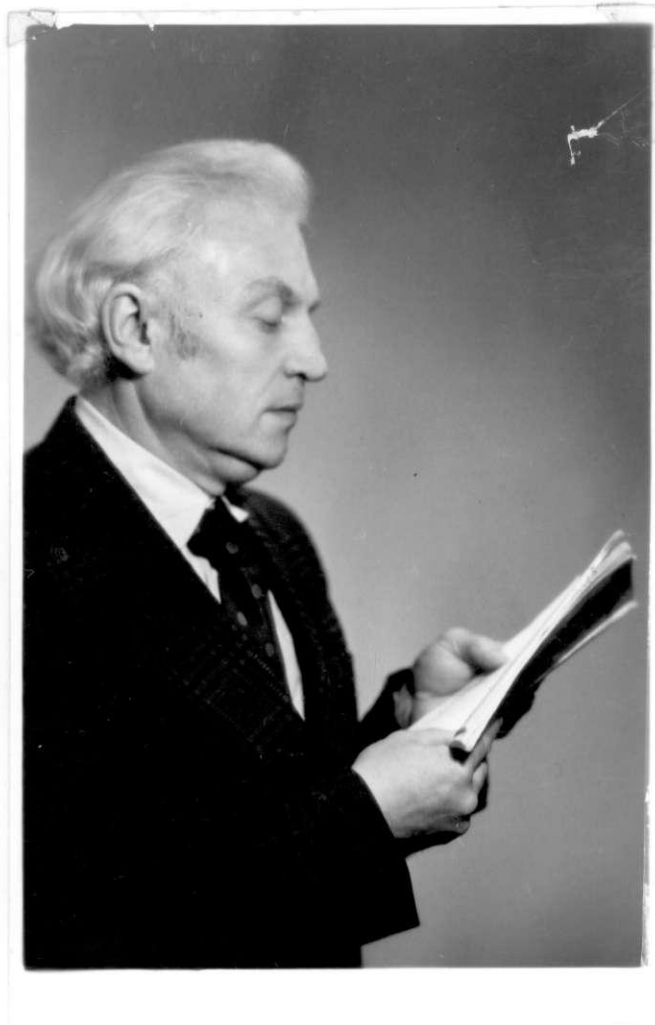
Eigulys Pranas Mazaliauskas su tėvu Juozu prie medžioklės trofėjų. 1999 m.

Aistringas medžiotojas buvo eigulys Pranas Mazaliauskas. 1992 m. Girnapusio miške nušovė vilką, kurio kaukolė 1993 m. Baltijos šalių medžioklės trofėjų parodoje įvertinta diplomu, o Europos medžioklės trofėjų parodoje Budapešte 1996 m. pelnė diplomą ir kristolinį medalį.

Tiltai, įsikūrę tarp miškų, todėl kaimo gyventojai neatsiejami nuo miško. Vasarą ir rudenį, kuomet miškas pažeria savo gėrybes, įvairiais garsais skamba ne tik paukščių, bet ir uogautojų, grybautojų balsai. Vieni miškuose aktyviai ilsisi gamtoje, kitiems prisiduria papildomai prie asmeninio biudžeto.

Kaimo poetas

Kaimas turi čia gimusį ir augusį poetą – Vytautą Vilkišį. Jis eiles rašyti pradėjo besimokydamas Valkininkų vidurinėje mokykloje. Pirmieji Vytauto eilėraščiai buvo išspausdinti rajoniniame laikraštyje „Spartuolis“ 1978 m. Daugiau spausdinama nuo 1990 m. laikraščiuose „Galvė“, „Voruta“, žurnale „Ūkininkas“.

Kaimo poetas Vytautas Vilkišius. 1996 m.

1999 m., prie Trakų viešosios bibliotekos įkūrus literatų broliją „Aukuras“, Vytautas Vilkišius tapo jos nariu, aktyviai dalyvauja Rytų Lietuvos literatų susitikimuose, skelbiamuose konkursuose, mielai savo eiles skaito klausytojų auditorijoms. Daug poeto eilėraščių skirta gimtinei, darbui, gamtai, gyvenimo apmąstymams. Eiles rašo netradiciškai, daugelyje mintis glūdi giliai paslėpta. Pasak poeto Stasio Stacevičiaus, „jo eilėse galima rasti tikrų poezijos perlų. Labiausiai poetui pavyksta tie eilėraščiai, kur jis naudoja fantaziją, kaimišką savitą išmonę ir visu tuo išsako savo nerimą, susirūpinimą, prisiminimus, meilę gimtinei“. Trakų literatų brolija numato išleisti savo narių kūrybos almanachą, kuriame bus ir Vytauto Vilkišiaus poezijos.

Materialinė kultūra

Žemdirbystė. Žemės ūkio kultūros

Iki XX a. pradžios žemę žmonės arė mediniais arklais – žagrėmis. Juos traukdavo pakinkyti jaučiai.

Arimo darbai prasidėdavo vos atšilus orams ir sniegui nutirpus nuo kalnelių. Arė kiekvieną dieną, išskyrus sekmadienius. Visų ūkininkų žemė buvo išdėstyti rėžiais: į Klepočių pusę – 4 laukuose, į Lieponių – 9, aplink kaimą – 8. Daržai buvo prie sodybų.

Dirbamos žemės buvo per mažai, todėl Tiltų gyventojai nuomojo Degsnių kaimo žydų žemę Žvingeliškėse pagal susitarimą: vienas pėdas – žydui, 2 pėdai – nuomininkui. Kai per Antrąjį pasaulinį karą buvo išžudyti apylinkių žydai, gyventojai pradėjo dirbti visą likusią laisvą Žvingeliškių kaimo žemę. Buvo naudojama trilaukė žemės dirbimo sistema. Visi ūkininkai vienoje vietoje sėdavo rugius, kitoje – grikius, trečioje – lubinus. Sėjomaina vyko kas metai, į tą patį lauką kultūra buvo sėjama kas treji metai.

Mediniai arimo įrankiai išnyko prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Atsiradus plūgams, žemė pradėta arti arkliais. Akėjo medinėmis akėčiomis, išpintomis eglinėmis pynėmis su karklų vytelėmis, sukaltomis mediniais uosio kuoliukais. Po Pirmojo pasaulinio karo pradėtos naudoti metalinės akėčios. Sėdavo iš kraitelių (sėtuvų), pinamų iš šiaudų ir pušelių šaknų. Kad derlius būtų geresnis, sėdavo per mėnulio pilnatį. Grikius sėdavo vėliausiai, iki birželio vidurio.

Žemė aplink kaimą, nuo *Gilaus kampo*, pro *Viganą*, *Užuraisčiais* iki *Patakės* buvo aptverta karčių tvora (apie 4 km). Tvora buvo reikalinga apsaugoti nuo nerišamų, laisvai ganomų galvijų.

Iki kolektyvizacijos po valaką žemės turėjo Motiejus Dobrovolskas ir Juozas Vilkišius. Kitų ūkininkų valakai buvo padalinti įpėdiniams

Šienapjūtė. Kaimo gyventojai turėjo 4 valakus šienaujama pievų, kurios kiekvienai sodybai buvo išdalintos rėžiais užpelkėjusios žemės: *Kragėse*, *Šelengiškėse*, *Naujarėžiuose* (už *Naujienu salos*). Šienaudavo ir Gelužos upelio pakrantes. Užpelkėjusios pievos už Tiltų *Salos* buvo paskirtos Kalvių, Gruožninkų, Klepočių, prie *Naujienu Salos* – Gečioniškių, Jakėnų kaimams, kurie prie savo kaimų neturėjo pievų. Už *Salos* 1915 m. buvo iškastas griovys, kuriuo visas užpelkėjęs vanduo tekėjo Gelužos upelio link. 1957 m. pelkėtos vietos pradėtos melioruoti.

Šienapjūtė prasidėdavo po Sekminių. Šienaudavo dalgiais. Balose žolė buvo menka, labai reta, šėkas. Tik labai sausą vasarą pievos išdžiūdavo, o palijus tekdavo klampoti po balas. Todėl vasarą šieno neišveždavo, o išdžiūvusią žolę kraudavo į kūgius, kuriems pavasarį paruošdavo vietą iš alksnio rąstelių, kurie ilgai nesupūdavo vandenyje. Praeiti klampiomis vietomis padarydavo bradą. Šieną išveždavo žiemą, kai gerai pašaldavo.

Lininkystė. Linų sėdavo nedaug, kiek reikėdavo šeimos poreikiams. Linų laukai buvo geresnėse žemėse: *Kragėse, Tarputakyje, Tarpukūdryje, už Raistėlio, Gilame kampe, Saloej.* Sėdavo gegužės pradžioje, žiūrėdavo kad debesis būdavo išsidraikę – tuomet būdavo geri linai, geras pluoštas, sėdavo aukštai berdami sėklą, kad linai būtų aukšti. Kad geriau derėtų, moterys sėmenis nešdavo terbose (drobiniuose maišeliuose).

Linus raudavo, kai sunokdavo, rugpjūčio pabaigoje. Rišdavo į pėdus, o parvežę namo, po stogu išdžiovindavo, kluone išskuldavo, tuomet veždavo kloti ant dirvonų, kad supūtų ir nubyrėtų spaliai. Klojėdavo apie tris savaites. Atsiklojėjusius linus išdžiovindavo ir namo parveždavo po bulviakasio, kai visi lauko darbai jau būdavo nudirbti. Pirtyje sukardavo ant karčių, užkurdavo krosnį, kad būtų sausi ir šilti. Tada kviesdavo talką ir pradėdavo minti mintuvais. Į talką prašydavo tiek moterų, kiek jų suspėtų išminti per dieną. Kitą dieną talka būdavo jau kito šeimnininko namuose. Talkininkai būdavo vaišinami grikinėmis ir bulvinėmis bačkomis (kugeliais, plokštainiais), kisieliais.

Išmintus linus braukdavo ilga plona aštria mente, paskui šukuodavo geležiniais šepėčiais, kad būtų dar švaresni ir minkštesni. Nušukavus pakulas, likdavo valakas (pluoštas). Iš pakulų verpdavo siūlus. Vieną siūlą nudažydavo, kitą palikdavo nedažytą. Iš pakulinių siūlų ausdavo maišus, klėtkines sumestines lovatieses, saračkas (medžiagas apsiaustams). Iš lininių siūlų ausdavo drobes, abrūsus (rankšluosčius), staltieses, paklodes, lovatieses. Pavasari, po šv. Velykų balindavo drobes: iš pelenų išvirtame šarme mirkydavo parą ar kelias paras. Nuo pelenų vanduo pažaliuodavo. Išmirkusias drobes nešdavo prie Gelužos upelio, nukuldavo, palikdavo išdžiūti ir vėl mirkydavo. Balindavo visą pavasarį prie upelio patiestas ant žolės prieš saulę. Audeklus išbalinus, prieš rugiapjūtę juos išvelėdavo (išskalbdavo), iškočiodavo ir sudėdavo į kuparus (kraičio skrynias).

Derliaus nuėmimo įrankiai. Rugių sėdavo daug, visas kaimas viename lauke. Pjautuvais juos pjauti eidavo ankstų rytą. Išeidavo dar su tamsa, saulei užtekėjus jau būdavo lauke. Pirmą dieną eidavo vėliau, kartais į pavakarį. Pirmiausia supjaudavo maža pėdelį „dzieduką“ iš 3-4 saujų. Vakare parnešdavo namo ir pastatydavo pakūcioje (seklyčios kertėje). Ten jis būdavo tol, kol parveždavo pirmą vežimą. Tada pėdelį nešdavo į kluoną, statydavo šalinėje, kur kraudavo visus rugius. Pėdus statydavo stačius, kad varpos nesiektų žemės.

Mergaitės pjauti eidavo jau nuo 12 metų. Į laukus moterys nešdavosi ir mažus vaikus. Kas turėjo didelius valakus, samdydavo pjovėjas už pūdą (16 kg) rugių arba 2 zlotus, atsilygindavo ir medumi. Pjaudavo iki vėlumos, iš lauko grįždavo saulei nusileidus visos dainuodamos. Rugiapjūtę baigdavo iki Žolinės.

Baugusios dirbti, pjovėjos atsisėsdavo, kad žemelė pailsėtų. Kai būdavo daugiau pjovėjų, jos nupindavo vainiką ir parnešdavo šeimnininkui. Rugius pjauti baigdavo su saule, kad duonelė būtų balta. Nupjovusios rugius, mėtydavo pjautuvus, kuri toliau numes, pirma ištekės.

Pjautuvais nupjautus rugius būdavo geriau kulti, ir lygesni šiaudai tinkami stogui dengti. Dalgiais šienaudavo mažai, arklinės rugių pjaunamosios paplito tik prieškolūkiniais laikais. Kūldavo su spragilais. Keli gyventojai turėjo arklines kuliamašias.

Po rugiapjūtės raudavo grikius, kurių šaknis nugręžti būdavo sunku. Nurovus prasidėdavo bulviakasis. Bulves iškasdavo 3-4 ragų kapčeliais (kauptukais), jas surinkdavo į žilvičio šakelėmis išpintus kašelius (pintines).

Gyvulininkystė. Gaspadoriai laikė 1-2 arklius, iki XX a. pradžios arimo darbams 2-4 jaučius (vėliau 1-2), 3-5 karves, 3-4 avis, 5-6 kiaules, vištų, ančių, žąsų.

Karves ganydavo savo kaimo piemenys: 9-11 metų paaugliai, jaunimas iki 20 metų. Už vienos karvės ganymą šeimininkas per vasarą mokėdavo po centnerį rugių. Per ganymo sezoną piemuo gaudavo tiek centnerių, kiek karvių ganydavo. Gyvulius į laukus išgindavo per Jurgines. Ganydavo valdiškame miške su eigulio leidimu. Pietinio kaimo gyventojai ganydavo valdiškame miške *Zasekoje*, *Zasekėlėje*, šiaurinio galo – *Pavodyje* prie Juodupio. Ganymui žemės plotų neužtekdavo, todėl iki Sekminių kiti kaimai leisdavo ganyti savo šienaujamų pievų plotuose. Per Sekmines šeimininkė piemeniui įdėdavo sūrio, sviesto, kiaušinių, mėsos, dešrų.

Kai orai gerai išildavo, gyvulius pradėdavo pulti varmai (akliai), todėl gindavo anksti ryte, vos prašvitus, ir ganydavo iki 11 valandos. Iki 16-17 val. gyvulius uždarydavo į tvartus, o vakarop vėl leisdavo ganytis, kol nusileisdavo saulė. Orams atvėsus, ganydavo išsisa dieną. Kai nupjaudavo rugius, ganydavo po rugienas, nurovus grikius – po grikienas. Kaime augindavo apie 200 avių. Jas ganyti samdydavo skerdziaus iš kito kaimo. Avis laikė iki kolektyvizacijos.

Supančiotus rklus dažniausiai paleisdavo ganytis be priežiūros ant *Vigano*, ganė prie *Svirnelio*. Į *Obelies salelę* pavasarį vyrai jodavo naktigonėn, kūrendavo laužus, pasakodavo įvairias istorijas, nuotykius, dainuodavo dainas.

Bitininkystė. Bites laikė apie 10 ūkininkų, turėjo po 10-15 avilių. Caro laikais avilių nebuvo. Bites laikė išskobtose medžių drevėse, kelmuose. Prie kelio į Valkininkus, trečiajame kilometre, buvo išskobtos dvi storos pušys, barčios, į kurių dreves įstatytus rėmus bitės nešdavo medų. Pušis buvo išskobęs eigulys Jurgis Verseckas.

Rėminės skrynelės (aviliai) atsirado lenkų okupacijos metais. Kai bitės spiesdavosi, jas dūmais parūkydavo, kad nusėstų, tada susemdavo mediniu šaukštu. Medų iš rėmų išsukdavo su centrifuga, laikydavo medinėse kodelėse (statinaitėse), išskobtose iš liepos.

Žvejyba. Žvejojo Gelužos upelyje ir *Prūde*. Upelyje žuvį gaudydavo samteliu – tinkleliu, nunertu iš kanapinių siūlų su mediniu lanku. Vėgėlių, ragių, pagaudavo net rankomis. *Prūde* pavasarį per nerštą žeberklais badydavo lydekas, kuojas. Vasarą žuvis gaudydavo bradiniais – tinklais, nunertais iš kanapinio

siūlo, metro pločio ir 10 metrų ilgio. Du vyrai iki kaklo brisdavo į vandenį ir tempdavo bradinį. Meškerių nebuvo.

Medžioklė. Lenkų valdymo laikais medžiojo tik lenkų ponai. Atvažiuodavo per šventes: Visų šventųjų, šv. Kalėdų dienomis. Medžiojo kiškius, lapes, vilkus. Briedžių ir šernų miškuose nebuvo, stirnų nemedžiojo. Medžiodavo su vienvamzdžiais ir dvivamzdžiais šautuvais. Eigulys surinkdavo apie 20 varovų, kurie baidydavo žvėris. Vilkams medžioti statydavo kilpas.

Medžiodavo ir paukščius: tetervinus, antis, kurapkas, gerves. Paaugliai piemenys, ganydami karves, iš aukštai sukrautų lizdų išsiimdavo vanagiukus, kepdavo karvelius.

Kaimo architektūra. 1971 m. rugsėjo 28 d. Kultūros ministerijos kolegijos nutarimu Nr. 40 Tiltų kaimui suteiktas vietinės reikšmės architektūros paminklo statusas.

Etnografiniu ir architektūriniu požiūriu vertingiausia senoji kaimavietės dalis. Senosios kaimo sodybos statytos XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Kiekviena sodyba užima atskirą sklypą. Kaimo gatvė eina šiaurės-pietų kryptimi, abiejuose galuose išsišakoja į dvi dalis. Sodybas sudaro 4-5 pastatai. Senose sodybose yra 2-3 uždari kiemai. Prie visų sodybų namų yra darželis ir švarusis kiemas, prie tvartų – ūkinis kiemas, toliau – kluonas ir kluoniena. Prie Gelužos upelio išsidėsčiusios pirtys. Sodybose auga sodinti medžiai: liepos, klevai, šermukšniai, daug alyvų, yra jazminų, ievų krūmų.

Namai yra viengaliai ir dvigaliai, sukirsti iš eglinių ir pušinių rąstų. XX a. pradžioje dažniausiai buvo statomos dviejų galų pirkios. Gerasis galas buvo vadintas „dzidziulė pirkia“, viduryje – priemenė, kamara ir atskira virtuvė, vadinta kuknia. Iš priemenės buvo patenkama į visus kambarius. Viengalę pirkia sudarė trys patalpos: priemenė, kamara ir gyvenamasis kambarys – pirkia. Įėjimas į namus – iš kiemo, pietų pusėje. Pirkių ir kai kurių svirnų rąstai vienodo storio, tašyti ir pjautiniai, kitų pastatų – apvalūs. Rąstus ir balkius (sijas) tašydavo kirviais. Lentas pjaudavo iš storų pušų kaladžių. Jas užkeldavo aukštai „ant ožių“, kad galėtų pjauti stovėdami. Iš vienos kaladės supjaudavo 6-7 lentas.

Į gatvės pusę atgręžtų pirkių galai dekoruoti, išvaizdūs, papuošti įvairių krypčių lentų apkalu arba profiliuotomis lentomis. Viršuje maži langeliai, papuošti išdrožinėtais medžio ornamentais. Senieji namai su langinėmis, virš langų išpjaustyti pagražinimai. Pirkių pamatai iš akmenų, vėliau apibetonuoti. Stogai buvo dengiami šiaudais, medinėmis lentelėmis, vėliau perdengti šiferiu, skarda.

Fasadus puošia gonkos (prieangiai). Anksčiau gonkų stogelį laikė 2 ar 4 stulpeliai. Vėliau jie apkalti lentelėmis, viršuje įstiklinti ir papuošti ornamentais.

Arčiausiai namo, dažnai priešais pirkia, buvo statomi svirnai: nedideli, storų rąstų, stovi ant didelių kertinių akmenų. Sienos apvalių rąstų. Priesvirniai siauri, kai kurie 2-4 stulpeliais. Durys žemos, varstomos į vidų.

Stasio Staknio namas. 2000 m.

Juozo Uždavinio namas. 2000 m.

Jono Rūstelio namas. 2000 m.

Antosės Zaleckienės namas. 2000 m.

Valės Urbelionienės namas. 2000 m.

Marijos Lebednykienės ir Prano Lebednyko namai. 2000 m.

Juozo Kaziukonio sodybos svirnas. 2000 m.

Stanislovo Lebednyko kiemas ir ūkiniai pastatai. 1983 m.

Tvartai – šoniniai, 2-3 patalpų, apvalių rąstų. Durys vienvėrės, stogai dvišlaičiai, pamatai iš akmenų. Šonuose nedideli langeliai. Po Antrojo pasaulinio karo prie kai kurių tvarų pristatytos malkinės, daržinės, vištidės.

Kluonus statė iš plonesnių apvalių rąstų. Jie iš kitų pastatų išsiskiria savo didumu. Jie platūs, žemomis sienomis ir aukštais stogais. Durys gale arba šone. Viduje yra grendymas, abipus jo – šalinės. Šalinės nuo grendymo atskirtos rąstelių pertvaromis. Daugelis ūkinių pastatų paskutiniaisiais dešimtmečiais perstatyti.

Pirtys dūminės, iš dviejų patalpų: priepirčio ir pirties. Kampe iš akmenų sukrauta didelė krosnis. Pirtimis naudojosi kelios šeimos, kūreno kas antrą savaitę paeiliui.

Cariniais laikais kai kurios pirkios dar buvo dūminės, kuriose skylė dūmams išeiti buvo palikta lubose.

Prie pirkių buvo aptverti darželiai. Sėjo lelijas, rūtas, mėtas, sodino jurginus, karklelius. Kai kuriose sodybose augo bijūnai, sinavadai. Tvorelė iš mažų strikoliukų (statinukų). Visą daržą apipindavo stičkų (žiogrių) tvora arba užtverdavo kartimis. Soduose augo obelys, kriaušės, vyšnios, slyvos, serbentai. Didžiausią sodą turėjo Juozas Mazaliauskas, didelius – Petras ir Mykolas Kučinskai, Juozas Verseckas, Martynas Matkevičius.

Prie sodybų buvo svirtiniai mediniai šuliniai, svirčių atramos padarytos iš dvišakių medžių kamienų. Toks svirtinis šulinys išlikęs Prano Lebednyko sodyboje.

Buitis. Pirkiose stovėjo mediniai stalai ir suolai, medinės lovos. Lovose „senikai“ (čiužiniai, prikimšti šiaudų). Antklodės pasiūtos iš pakulų, lovos užklotos austinėmis marškomis. Stovėjo kuparas, į kurį buvo sudėtos drobės ir kiti audiniai. Jeigu šeimoje buvo merginų – stovėjo dviejų, kai kur trijų durų spinta – audiniams ir rūbams. Ant sienos kabėjo medinė lentyna, kur buvo sudėti šaukštai ir dubenėliai. Kambaryje prie sienos stovėjo didelis plūkto molio pečius, kuriame būdavo gaminamas valgis ir kepama duona. Krosnis apšildydavo namus, žiemą ant jo šildydavosi vaikai ir suaugę, netgi miegodavo. Pirkia buvo apšviečiama žibaline lempa. Kas neturėjo žibalo, pasišviesdavo balanomis, įkištomis į žibintį – medinį stovą su metaliniu antgaliu balanai įdėti.

Namų apyvokos daiktai. Grūdus laikė svirne, pylė į aruodus. Buvo atskiri užtvarai rugiams, miežiams, grikiams. Grūdams sėti iš šiaudų pindavo kraiteles, gorčius. Išpindavo karbijas dėti dešroms, kindziukams (skilandžiams). Lašinius sūdydavo nekociose (medinėse geldose), įsisūrijusius kabindavo ant balkio (sijos). Daržoves laikė mediniuose sklepuose (rūsiuose) po namu, kai kurie gyventojai turėjo žemus, dviejų rąstų vainiko budavotus sklypelius su durelėmis ir stogeliu. Po jais buvo akmenų rūšiai.

Namų apyvokos daiktus: kodeles, buikeles, bačkas, cebarus (puskubilius) laikė kamaroje. Valgyti virdavo sagonėliuose (emaliuotuose špiliniuose puoduose) su rankenėlėmis. Pieną pildavo į molinius uzbonus (ašočius). Kubilus laikė svirne. Beveik kiekviena šeima turėjo gernas, maldavo namuose.

Apranga. Vyrai rengėsi austinius drobinius marškinius, kelnes, švarkus. Rudens-pavasario sezonui bernai siūdinosi išeigines segutes – milelius, austus iš avių vilnos. Ilgas segutes iki žemės su kapišonu siūdavo važiuoti į turgų. Žiemą segėsi kailiniais. Kailinius turėjo gražesnius ir prastesnius. Gražesnius vilkdavosi važiuodami į bažnyčią, eidami dirbti į mišką ant kailinių vilkosi saračką (darbinį apsiaustą), austą iš kanapių.

Vyro išeiginiai rūbai. 1924 m.
Nuotraukoje: Stanislovas Lebednykas.

Vyro išeiginiai rūbai. 1930 m.
Nuotraukoje: Stanislovas Lebednykas

Moterys segėjo ilgus, plačius, rauktus austinius sijonus, vadino juos suknelėmis. Turtingesnės šventadienius ausdavo iš pirktinio šilkavilnio siūlo. Sijonai buvo įvairių spalvų, apačioje papuošti 3-4 eilėmis aksominių juodų, žalių kaspinių juostomis. Audiniai iš dažytos drobės, šaltajam metų laikui – austi vilna. Po sijonais segėdavo lininius apatinius marškinius, papuoštus mezginiais. Palaidinukės iš pirktos medžiagos, baltos arba melsvos, prie krūtinės rauktos, vilkimos ant sijonų. Kasdieniai rūbai buvo siuvami iš flanelinės medžiagos arba kanapinių, lininių audinių. Vasarai siuvo sijonus iš perkelinės medžiagos. Rudens-pavasario sezonui siuvo vilnonės medžiagos ilgus, juodos spalvos vatinės. Vatinės buvo ir išeiginės. Per šalčius moterys apsisupdavo didelėmis languotomis vilnonėmis skaromis. Vasarą ryšėdavo plonas baltas batisto skareles, pasiuvinėtas, apmegztais krašteliais.

Berniukai vilkėjo ilgus drobinius marškinius. Kelnes siūdindavo tik tada, kai reikėdavo eiti į mokyklą. Mergaitėms siuvo suknytes. Šaltesniam metų laikui vaikams siuvo avių vilnos paltukus.

Jaunų merginų drabužiai.
1924 m.

Nuotraukoje:
Seserys Marija, Paulina,
Agnė, Karolina, Antosė
Mazaliauskaitės

Jaunų merginų drabužiai.
1924 m.

Nuotraukoje:
Karolina Kaziukonytė ir
Marija Mazaliauskaitė

Anelė Lebednykaitė išeginiais rūbeliais. 1930 m.

Šeimos išeginiai drabužiai.
1930 m.

Nuotraukoje: iš kairės
Marija ir Stanislovas
Lebednykai su dukra Anele,
Jadvyga Mazaliauskaitė,
Kotryna Seliukienė

Kaimo siuvėjas Vincas Kaziukonis turėjo stalinę rankinę siuvamąją mašiną, siuvo kailinius vyrams. Siuvėjas iš Urkionių Juozas Babravičius turėjo kojine siuvamąją mašiną, siuvokailinius, vatines, gališe kelnes, išeiginius rūbus, mokėjo groti armonika ir gražiai dainuoti. Dauguma gyventojų rūbus siūdinosi patys. Moterims siuvo Anelė Vilkišiūtė, Regina Vilkišiūtė.

Avalynė. Avėjo vyžas, klumpes, kadokes, veltinius. Vyžas pindavo iš karklų arba liepų žievės. Pavasarį, kai žievė atšokdavo, ją susukdavo į ritinį, išdžiovindavo, o prieš pynimą išmirkydavo karštame vandenyje. Vyžų apačią lopydavo oda ir storesne medžiaga. Klumpes (medpadžius) droždavo iš alksnio. Nuėmę nuo senų batų nuimdavo odinį paviršių, juo naujus apkaldavo medinius puspadžius ir vėl avėdavo.

Kadokes viršuje surišamas odiniu dirželiu, darydavo iš odos, kojas apsukdavo autais, juos surišdami kanapinėmis virvelėmis. Moterys iš storai suverptų kanapių vašeliu megzdavo apavą – mankščius, panašius į šlepetes. Juos viršuje surišdavo raišteliais. Nešiodavo kambaryje ir lauke, net rudenį ir žiemą, jei neturėdavo kitokio apavo. Veltinius veždavo velti į kitus kaimus, avėjo per šalčius. Iš avių vilnų megzdavo vilnones kojines. Per vasarą vaikščiodavo basi. Kadangi visur būdavo labai šlapia, klampu, kojos suskeldėdavo.

Maistas. Maistą gamindavo vyriausia šeimos moteris, kartais paeiliui anyta ir marti. Virėdavo ir kepdavo dideliuose pečiuose.

Virėdavo lapienes, grabūzdų, kruopų sriubas. Grabūzdų lapų būdavo labai daug, juos rinkdavo pavasarį, išvirę puode, išplovę upėje, susukdavo į kamuolius ir paraugdavo su duonos rūgštele. Per rugiapjūtę iš jų gamindavo kaladnyką – šaltą sriubą. Virėdavo bulvių, grikių košes, kepdavo bulvinius ir miltinius blynus, bulvines ir griekines babkas (plokštinius).

Duoną kepdavo iš ruginių miltų. Užmaišydavo dzieškoj (puskubilyje), kurios nemazgodavo, kad pasiliktų rūgštis. Iš ruginių miltų ir apšilusio vandens užmaišydavo tešlą, pridėdami išvirtų ir sutrintų bulvių. Užmaišę vakare, kad per naktį išrūgtų, ryte, dar pridėję miltų, gerai išminkydavo. Kepdavo ant ajerų arba išdžiovintų kopūstų lapų. Po keturis kepalus pašaudavo ant ližės į gerai iškūrentą ir iššluotą krosnį pašaudavo. Kepdavo kas dvi savaites. Pyragus kepdavo iš kvietinių pikliuotų miltų nudegusio puodo šukėse, dubenyse prieš šventes: Kalėdas, Velykas, vestuves, krikštynas.

Lašinius ir mėsą sūdydavo medinėse nekociose (geldose). Taukus kišdavo į taukines, juos sūdydavo, naudojo kepiniai. Iš liesesnės mėsos, sumaišytos su lašinukais kimšo dešras, kindziukus (skilandžius), juos padžiovindavo ir valgydavo nerūkytus.

Pieną raugino, iš rūgpienio spaudė sūrius, iš grietinės mušdavo sviestą. Sviestą laikė medinėse kodelėse. Sūrius džiovindavo pečiuje ar ant pečiaus, kol sukietėdavo. Tuomet sudėdavo į pintines ir pakabindavo svirne.

Kopūstus raugdavo didelėse medinėse bačkose, kubiluose. Ant jų dugno sudėdavo nepjaustytas kopūstų galvas, tuomet supjaustytus kopūstus sumaišydavo su morkomis, kmynais, spanguolėmis, gerai sugrūsdavo, išėjus kartumui, paspausdavo. Burokėlių galveles marinuodavo nepjaustytas.

Agurkus raugdavo iš liepų išskobtose bačkutėse, pridėdamos krapų, vyšnių, juodųjų serbentų, ažuolo lapų. Baravykus džiovindavo.

Informacijos šaltiniai

a) Kaimo gyventojai:

1. Marija Lebednykienė	g. 1905 m.
2. Agnė Verseckienė	g. 1908 m.
3. Juozas Kairys	g. 1915 m.
4. Stefanija Kastautienė	g. 1922 m.
5. Juozas Kučinskas	g. 1922 m.
6. Petras Armalis	g. 1928 m.
7. Juozas Radžius	g. 1929 m.
8. Agnė Kučinskienė	g. 1931 m.
9. Pranas Lebednykas	g. 1933 m.
10. Elena Jančiauskienė	g. 1942 m.
11. Marija Juknevičienė	g. 1945 m.
12. Juozas Kairys	g. 1956 m.
13. Kęstutis Matkevičius	g. 1963 m.
14. Virginijus Počkevičius	g. 1963 m.
15. Alvydas Verseckas	g. 1964 m.
16. Nijolė Matkevičienė	g. 1966 m.

b) Literatūra:

- Geluža // Mažoji lietuviškoji enciklopedija. V., 1966. – p. 544.
- Tiltai // Šešelgis K. Lietuvių liaudies architektūros paminklai. T. 4. – V., 1996. – p.: 72-100; nuotr.
- Tiltai // Kudaba Č., Vaicekauskas J. Jei iš Vilniaus keliausi. – V., 1979. – p. 78.
- Tiltai // Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva. T. 2 – V., 1998. – p.: 51-58; il.
- Tiltai // Mažoji lietuviškoji enciklopedija. T. 3. – V., 1971. – p. 547.
- Tiltai // Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 4. – V., 1988, p. 316.
- Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. – V., 1972. p.: 333, 421-422.
- Berželionis A. Mes – valkininkiečiai. // Mūsų girios, 1998, Nr. 12, p.20-21, il.
- Grudzinskas L. Tiltai. // Mūsų gamta, 1972, Nr. 4, p.: 1-2, il.
- Kasputis V., Mikelionis S. Tiltų kaimo liaudies architektūros ypatumai. // Statyba ir architektūra, 1977, Nr. 5, p.: 30-32; il.
- Stacevičius S. Tiltų kaimo poetas. // Galvė, 1990, sausio 20.
- Strazdienė E. Nemėgstantis girtis. // Mūsų girios, 1998, Nr. 7, p. 26; il.
- Trečiokaitė D. Tiltai. // Galvė, 1991, kovo 14.

Turinys

Pratarmė-----	2
Tiltai-----	3
Bendroji geografinė istorinė charakteristika-----	4
Vietovardžiai-----	9
Iš kaimo praeities-----	11
Malūnas-----	12
Į gerovės šalį Ameriką-----	12
Pirmasis pasaulinis karas-----	13
Kaimas lenkų okupacijos metais-----	14
Antrasis pasaulinis karas-----	16
Kaimas po 1940-ųjų metų-----	17
Kolūkis-----	23
Bendrovės-----	34
Pirmieji ūkininkai-----	34
Girininkija-----	38
Kaimo poetas-----	47
Materialinė kultūra-----	48
Žemdirbystė. Žemės ūkio kultūros-----	48
Šienapjūtė-----	48
Linininkystė-----	49
Derliaus nuėmimo įrankiai-----	49
Gyvulininkystė-----	50
Bitininkystė-----	50
Žvejyba-----	50
Medžioklė-----	51
Kaimo architektūra-----	51
Buitis-----	56
Namų apyvokos daiktai-----	56
Apranga-----	57
Avalynė-----	61
Maistas-----	61
Informacijos šaltiniai-----	63
Turinys-----	64
Tiltai Lietuvos žemėlapyje-----	65

